

International Conference on The School of Martyr Soleimani (ICSMS 2021)

Identifying the principles, foundations and components of jihadi management based on the school of Shahid Soleimani

Mahnaz dolat pasandi¹

شناسایی اصول و مبانی و مولفه‌های مدیریت جهادی مبتنی بر

مکتب شهید سلیمانی

مهاز دولت پسندی*

چکیده

تحقق اهداف متمایز و متعالی انقلاب اسلامی در راستای رشد و کمال آحاد جامعه و بسط عدالت، منوط به استفاده از الگوی مدیریتی متناسب با آن است. چنین الگویی برخاسته از مبانی منحصر به فردی است که با مبانی ماده بنیاد فکری و تمدنی غرب در تعارض است. الگوی مدیریتی و سازمانی مطلوب برای مدل تمدنی در افق انقلاب اسلامی، مبتنی بر ارزش‌های الهی است که مصداق بارز آن در مدیریت جهادی شهید سلیمانی نمود پیدا کرده است. در برهه‌ای که دستاوردهای انقلاب اسلامی در گذر از گام اول به گام دوم می‌باشد، شهادت معجزه گونه سردار قاسم سلیمانی نقطه عطفی است برای نشان دادن برجسته‌ترین قله دستاوردهای انسانی و معنوی چهل سال اول انقلاب اسلامی، انسانی که تا بالاترین سطوح قابل تصور توانسته طی طریق کند. از این رو لازم است در برنامه‌ریزی تربیتی برای گام دوم، به سه مؤلفه مطرح شده در بیانات مقام معظم رهبری نسبت به این شهید عزیز که ایشان را تربیت یافته‌ی «اسلام» و «مکتب امام خمینی» معرفی کردند تکیه کنیم. پس باید دید «مکتب سلیمانی» چیست؟ به این منظور جهت شناسایی اصول و مبانی و مولفه‌های مدیریت جهادی مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی از روش فراترکیب، که یکی از انواع پژوهش‌های فرامطالعه است، استفاده شد. در قدم بعد با بررسی اولیه این پژوهشها بر اساس شاخصهای معین ۳۶ مورد از آنها انتخاب شد که مستقیم به بررسی ویژگیهای مدیران جهادی پرداخته بود. در ادامه با شیوه شناسه گذاری کیفی بر اساس روش فراترکیب شناسه‌های اولیه از دل پژوهشهای منتخب استخراج و در ذیل ۱۳۴ مفهوم، دسته بندی شد. پژوهشگران پس از مقوله بندی این مفاهیم به ۱۶ ویژگی معرف مدیر جهادی مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی دست یافتند: توجه به خدا و اخلاص در عمل، دین مداری، اخلاق مداری، بصیرت و نبوغ نظامی، تصمیم گیری بر مبنای خرد و فرامرزی بودن، شایسته سالاری، سعه صدر، مردمی بودن، عملگرا بودن، شجاع، متعهد، ولایت مداری، نظم و قانونگرایی، شهادت طلبی، روحیه سلحشوری و سنجیدگی و تدبیر در امور.

کلیدواژه‌ها: مدیریت جهادی، ویژگیهای فرهنگ جهادی، مکتب شهید سلیمان

¹PhD in Human Resource Management from Qazvin Islamic Azad University,
Lecturer at Payame Noor University of Tabriz and Shams Institute of Higher
Education, Science, Technology, Tabriz, Iran.

* دکتری مدیریت منابع انسانی از دانشگاه آزاد اسلامی قزوین، مدرس دانشگاه پیام نور تبریز و موسسه آموزش عالی علم و فناوری شمس، تبریز، ایران. نویسنده مسئول، mdolatpasand@yahoo.com

مقدمه

مدیریت می‌تواند در اشکال گوناگونی خود را نشان بدهد اما زمانی می‌تواند دستاوردهای بزرگ مورد انتظار کشور را تحقق بخشد که این مدیریت با صبغه جهادی همراه باشد. مدیریت جهادی به عنوان یک الگوی مدیریتی و راهکاری برای عبور از بن‌بست‌ها و مشکلات پیش روی سازمانها و جهان اسلام است که در کانون توجه مقام معظم رهبری در چند سال اخیر بوده است. هم چنین تداوم الهام بخشی انقلاب اسلامی و الگو شدن آن برای سایر ملتها و تقویت پیشاهنگی حرکت جهانی اسلام با محوریت جمهوری اسلامی به عنوان ام القرای اسلام نیازمند فرهنگ و مدیریت جهادی است. در واقع «مدیریت جهادی» در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب نه یک شعار که هویت اصلی مدیریت نظام است. مقام معظم رهبری در تبیین این مفهوم بیان می‌کند: «اگر مدیریت جهادی با همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، مشکلات کشور در شرایط کنونی فشارهای خباثت آمیز قدرتهای جهانی و در شرایط دیگر، قابل حل است و کشور حرکت رو به جلو را ادامه خواهد داد.» ایشان مدیریت جهادی را نوعی روحیه و فرهنگ مبارزه جویی و کنش گری آگاهانه، معنا و تفسیر می‌کنند، معنایی که در فرهنگ اسلامی- ملی کشور مصداق‌های فراوانی دارد. شهید سلیمانی نمونه و مصداق همان نسلی بود که هم رهبرش در صدر و هم فرمانده جبهه‌های جنگش تنها راه نجات را جنگ زدن به ریسمان الهی می‌دانستند. جهاد و مبارزه طی چهار دهه از شهید سلیمانی، نابودگر داعش را ساخت، چهره‌های محبوب که روز تشییع‌اش در ایران یوم‌الله شد. مردی که به نظر می‌رسد مجموعه‌ای از صفات او را تا این حد ممتاز کرده بود و حالا وقت آن است نه به عنوان یک فرد بلکه فراتر از آن، منش این پاسدار را مرور کنیم. او راهی را انتخاب کرد که نتیجه‌اش شد جهاد و شهادت و این بدرقه با عظمت و بعد تلنگری برای مرور یک مکتب. رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران فرمودند: «سردار عزیز شهید ما را با چشم یک مکتب، یک راه، یک مدرسه درس آموز، با این چشم نگاه کنیم آن وقت اهمیت قضیه روشن خواهد شد».

نکته‌ای که بایستی بدان اشاره نمود این است که شهید سلیمانی تنها یک الگو در عرصه نظامی و جنگاوری نبود بلکه او برای همه کارگزاران و دست‌اندرکاران اداره بخش‌های مختلف کشور و برای آحاد ملت عزیز ایران مخصوصاً جوانان برومند این سرزمین یک الگوی جامع اخلاقی، فکری، معرفتی، معنوی و نمونه‌ای برجسته از مدیریت جهادی است. از سوی دیگر عاشقانه‌های سردار با معبود خویش در وصیتنامه سراسر عبرت و حکمت که با توصیه‌های این شهید والامقام به رهروان و دوستدارانشان برای حفظ و حراست از ارکان جمهوری اسلامی مزین شده است، مانفستی بی‌نظیر از اعتقادورزی به انقلاب اسلامی به دست می‌دهد، شیوه و طرز سلوکی که غل و غش در ادعای حامیان نظام و کشور را با بیشترین وضوح نمایان می‌کند و وفاداران به آن را معرفی می‌نماید. در مکتب شهید سلیمانی، دفاع از جمهوری اسلامی مترادف با دفاع از بیت‌الله الحرام و قرآن است و خالی کردن جبهه نظام به آسیب دیدن آرمان‌ها و ارزش‌ها منتهی می‌شود چرا که مدل اسلام انقلابی و اسلام سیاسی بیشترین تهدید را برای منافع استکبار و نظام سلطه دارد.

با داشتن چنین روحیه‌ای و چنین ویژگی‌هایی مطمئناً مسیر حرکت به سمت آینده‌ای روشن و امیدبخش بسیار دقیق‌تر و سریع‌تر طی خواهد شد. هر قدر به او و سیره معنوی و فکری و فضائل اخلاقی و نوع مدیریتش که مدیریتی جهادی با نگرشی انقلابی بوده است نزدیک‌تر شویم به تحقق اهداف بیانیه گام دوم انقلاب نزدیکتر شده‌ایم. بر این اساس هدف پژوهش حاضر این است تا با ساماندهی

یافته‌های پژوهش‌های این حوزه به شیوه‌ای نوین بر اساس اصول روش فراترکیب به شناسایی مبانی و اصول مدیر جهادی مبتنی بر مکتب سلیمانی مبادرت ورزد. لذا سوال اصلی پژوهش این است اصول و مبانی و مولفه‌های مدیر جهادی مبتنی بر مکتب سلیمانی کدام است؟

مبانی نظری پژوهش

مدیریت جهادی

از دیدگاه اسلام، مدیریت محور صلاح جامعه و امانت و ملازم شایستگی است. اسلام در حوزه علم مدیریت، رهنمودهای مدیریتی دارد که با توجه به اصل آخرت گرایی و اصل عدم تقدم بر خدا و رسول خدا از حیث نیت و اندیشه در حوزه هدف گذاری و برنامه ریزی و اصل قسط و عدل در طول اصل آخرت گرایی و نمود عدالت واقعی در حوزه برنامه ریزی با جامع نگرانی به انسان و نیازهای مادی و معنوی ارزش تلقی می‌گردند به طور خلاصه می‌توان تأثیر اسلام را به حوزه مدیریت چنین برشمرد که دین مبین اسلام از منظر نگرش اعتقادی، روحیه اخلاقی و ضوابط رفتاری و نحوه نگرش در مبانی مدیریتی موثر است. (پالوج و همکاران، ۱۳۸۶) مدیریت جهادی هنر توانستن است که با ظهور پدیده انقلاب اسلامی در ایران شکل گرفت. این رویکرد دارای دو مؤلفه اصلی زیر می‌باشد:

الف) مدیریت: مدیریت فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی سازماندهی بسیج منابع و امکانات هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد. (رضائیان، ۱۳۹۳)
ب) جهاد: در قرآن کریم گاهی بحث از قتال شده است مانند آیه واجب شدن نبرد با مشرکین که می‌فرماید «كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ» و گاهی بحث جهاد مطرح گردیده است: «وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ» واژه قتال فقط به معنای مقابله نظامی و درگیری با دشمن است ولی واژه جهاد به معنای هرگونه کوشش در راه خدا و تلاش برای انجام نیکی‌ها است و قتال شعبه‌ای از جهاد است. با توجه به تعاریفی که به صورت خاص از دو واژه جهاد و مدیریت ارائه شد می‌توان گفت مدیریت جهادی یعنی علم و هنر رهبری و کنترل فعالیت‌های دسته جمعی، مبتنی بر مبارزه در تمامی عرصه‌های علمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... جهت نیل به اهداف راهبردی و کلان یک سیستم و رفع موانعی که در رسیدن به آن وجود دارد. مدیریت جهادی در واقع سبکی برخاسته از تفکر بومی و متناسب با مقتضیات فرهنگی و اجتماعی ایران است. از ویژگی‌های این مدیریت خدمت با نیت الهی، خستگی ناپذیری، استقامت در کار، انعطاف پذیری، سرعت عمل، ابتکار و خلاقیت، مدیرپرووری، شجاعت، مسئولیت پذیری همراه با اخلاص و فروتنی است. (مشایخی و همکاران، ۱۳۸۸)

فرهنگ جهادی

قرآن کریم مفهوم جهاد را به عرصه‌های مختلف حیات بشری تعمیم داده و به گونه‌ای، فرهنگ جهادی را مطرح ساخته است. با توجه به آیه ۷۸ سوره مبارکه حج و سیاق آن می‌توان برخی از شاخص‌های فرهنگ جهادی را استخراج کرد. طبق نظر علامه طباطبائی، سیاق این آیه از ۶۷ سوره مبارکه حج آغاز شده و به آخرین آیه این سوره آیه ۷۸ ختم می‌شود. (پیری و نعمتی، ۱۳۹۳) ارائه تعریفی جامع و مانع که در برگیرنده تمام شاخصه‌ها و معیارهای مترتب بر فرهنگ جهادی باشد، کار راحتی نیست و شاید نتوان به چنین

۱. سوره بقره آیه ۲۱۶

۲. سوره حج آیه ۷۸

تعریفی هم دست یافت، اما رسیدن به مقصود و ارائه بیانی گویا از این فرهنگ، با اتکا به معیارها و ویژگی های مورد انتظار از کار جهادی، که خود نمود روحیه و فرهنگ جهادی است، امکان پذیر است. فرهنگ جهادی همان فرهنگ تحول و آینده ساز است که به دنبال تحول در وضع موجود برای رسیدن به وضع مطلوب، در مقابله با حافظان وضع موجود که به یک معنا ضد تحول و ضد انقلابند، قرار می گیرد. فرهنگ جهادی یک مفهوم کلی است که از جمله مصادیق آن، دین محوری، ولایت مداری، ایثار و از خود گذشتگی، مردم گرایی، ارزش مداری، انعطاف پذیری، خودباوری، پویایی و مأموریت پذیری است. عناصر شاکله این فرهنگ عبارتند از: ایمان، معنویت، آرمان گرایی و داشتن اهداف بلند و مقدس، زیر پا نهادن فرهنگ مادی و مادی گرایی و در نتیجه، خدمت به مردم، جوشش و تحرک ذاتی. بنابراین، فرهنگ جهادی فرهنگی است توأم با انضباط، دانش محوری، آرمان گرایی و روحیه خدمت به دیگران. (مودی و همکاران، ۱۳۸۶) این فرهنگ در نقاط عطف تاریخی، از جمله دوران سازندگی و دفاع مقدس، در قالب بروز خلاقیتها و ابتکارات در خور، شاهکارهای عظیمی را خلق کرد که باعث حیرت سایر کشورها، به خصوص ابرقدرتهای معاند شد. آنچه در این میان اهمیت دارد معیار ارزشی این فرهنگ به تفکر ولایی، دشمن ستیزی، عملگرایی، محوریت اخلاق و ایمان اسلامی، ساده زیستی و بی پیرایگی، مشارکت پذیری، تفکر در تصمیم گیری، ارتباط شبکه ای، انگیزه و پویایی افراد و گروههای درگیر است. (کلانتر مهرجردی، ۱۳۹۴) در حقیقت، می توان گفت که فرهنگ جهادی همان فرهنگ دین و مکتب اسلام است و جهاد فرهنگ خدا باوران، فرهنگ ولایت و امامت و خلاصه، فرهنگ محمد و علی و فرزندان پاکشان است و باید توجه داشت که در تحلیلها و بررسیها هرگز نباید فرهنگ جهادی را از فرهنگ سلام ناب محمدی جدا نمود. (ایروان، ۱۳۷۷)

مکتب شهید سلیمانی، قله دستاوردهای معنوی و انسانی انقلاب اسلامی

اصولاً تعلیم و تربیت اسلامی دو حوزه ارزشهای شخصی و ارزشهای اجتماعی را در برمی گیرد و چه بسا دومین حوزه مهم تر باشد. بر این اساس باید به مؤلفه های اصلی مکتب امام (ره) که بر همین نگاه استوار است، بازگشت، مکتبی که در آن عرفان، فقه، فلسفه و سیاست و حتی مبارزه با ظلم و جهاد یک جا جمع می شود. اسلام فقط به ارزشهای شخصی و تجربه های معنوی فرد تقلیل نمی یابد، بلکه نظام ارزشهای اجتماعی اش مورد توجه است.

شهید سلیمانی به عنوان شاگرد این مکتب توانست جامع ارزشهای اخلاق فردی و اجتماعی باشد و این امر اهمیت بسیار زیادی دارد، چون این وجه امتیاز دین داری انقلابی از دین داری عافیت طلبانه و انقلابی گری سکولار است. ایشان نمونه موفقی از جمع بین معنویت دینی و جامعه گرایی ارائه کرده، عرفان را با سیاست و مبارزه گره زده است و در مقام عمل آن را در حوزه نظامی نیز اعمال می کند. رهبر انقلاب حاج قاسم را «سرباز بدون مرز» معرفی کردند، ایده ی «جهان وطنی» که آن را می توان در اندیشه امام خمینی و رهبری دید. شهادت شهید سلیمانی نشان داد که قلمرو اثر او از ایران و حتی جهان شیعه و اسلام فراتر رفته است. به فرموده رهبری او و دیگر سربازان انقلاب اسلامی هر جایی که امر مقدسی در خطر است و یا ظلمی صورت می گیرد، وارد می شوند یعنی گستره حضور ما هر جایی است که ارزشهای کلیدی قداست و عدالت به خطر یافتند.

این بیان رهبر معظم انقلاب ما را دعوت می کند که در گستره جهانی فکر کنیم و طراحی ها و برنامه ریزی های تربیتی را به این سو بکشانیم. زمانی سقف فکر ما طرح بحث اتحادیه بین الادیانی بود، اما اکنون حتی فراتر از ادیان، به برنامه ریزی تربیتی برای جهان دعوت می شویم.

باید بدانیم که شهادت سردار سلیمانی سوخت حرکت اجتماعی ماست و نشاط و تحرک را به دنبال باید داشته باشد، نه افسردگی اجتماعی و نه سرخوشی. اشک‌های سرازیر شده برای ایشان نشان از دل‌بستگی مردم به اوست که فرصتی را برای آغاز این حرکت با نشاط فراهم می‌کند. این اشک‌ها و سوختن‌ها، نه فقط سوخت حرکت موشک‌های ماست که سوخت تحرک و نشاط جامعه ما برای تحقق عدالت و پرورش چنین کسانی است. لذا برنامه‌ریزی تربیتی در گام دوم انقلاب باید به دنبال شناسایی چگونگی ساختن مکتب امام(ره)، با رویکرد سلیمانی یعنی «جهاد بدون مرز» باشد.

پیشینه پژوهش

در خصوص تبیین مؤلفه‌های عملکردی مدیریت جهادی نیز مقالاتی نیز نگارش شده است که در ادامه مهم‌ترین آن‌ها ارائه خواهد شد. صادقی و قاسمی (۱۳۸۸) مؤلفه‌های مدیریت جهادی را به شرح زیر تبیین نمودند: ۱- ارزش گرایی ۲- نوآوری و خلاقیت ۳- روحیه جهادی ۴- رسالت و مأموریت ۵- انطباق پذیری ۶- کارمداری ۷- سازگاری

حاجی احمدی و حاجی میررحیمی (۱۳۸۸) شاخص‌های فرهنگ و مدیریت جهادی را در چهارگروه درگیر شدن در کار و مأموریت، انطباق و انعطاف پذیری، بیان کردند.

بوداکی و شادی (۱۳۹۳) مهم‌ترین ابعاد مدیریت جهادی را به شرح زیر ارائه نمودند: ۱- بعد ساختاری دارای مؤلفه‌هایی نظیر مدیریت برای خدا، مدیریت ولایتی، انعطاف پذیری ساختار و تشکیلات متناسب با شرایط و مقتضیات. ۲- بعد رفتاری دارای مؤلفه‌هایی نظیر خودباوری، پرکاری، تحول آفرینی، پویایی، سخت‌کوشی و سرعت عمل در کارها ۳- بعد زمینه‌ای دارای مؤلفه‌هایی نظیر مشارکت پذیری، قناعت، نهادینه کردن اخلاق و ارزش‌های دینی در محیط کار و اهمیت دادن به بیت المال.

محمدی (۱۳۸۸) بیان می‌کند که در مدیریت جهادی بیشتر بعد معنوی مورد تأکید قرار می‌گیرند در این بعد بر روی دو محور اساسی یعنی ۱. محور اندیشه، بینش‌ها و عقاید ۲. محور ارزش‌ها، مکارم و اخلاقیات نسبت به بعد مادی آن تأکید زیاده‌تری شده است که عقیده به خدا، معاد و عقیده به وحی یکی از شعارهای مهم مدیریت جهادی در حوزه جامعه اسلامی به طور عام و در حوزه مدیریت جهادی به طور خاص است و امانت داری، قناعت و ساده زیستی، وفاداری و ولایت مداری، سرعت و صداقت، مشاوره و مشارکت پذیری، همدلی و روحیه اجتماعی، آینده و آخرت‌نگری و کار برای رضای خدا، تقدم منافع عمومی بر منافع شخصی، ایجاد روابط صمیمانه، پیشگامی در کارها، گذشت و نوع دوستی از تار و پودهای دیگر فرهنگ یک جامعه نظام اسلامی و در محیط کار جهادی است.

موحد (۱۳۸۶) مهم‌ترین ویژگی‌های مدیریت جهادی را ۱. مدیریت برای خدا ۲. مدیریت ولایتی ۳. انعطاف پذیری ۴. مدیریت تحول آفرین و پویا ۵. خودباوری ۶. توجه به نیروی انسانی کارآمد ۷. سخت‌کوشی ۸. مدیریت مشارکت پذیر ۹. توجه به ارزش‌های اخلاقی و دینی ۱۰. قناعت و اهمیت به بیت المال بیان می‌کند.

پژوهش فرهی بوزنجانی و همکارانش (۱۳۸۹) با عنوان الگوی توسعه و تعالی مدیران و فرماندهان سپاه از منظر مقام معظم رهبری صورت گرفت. مهمترین ویژگیهای فرماندهان و مدیران سپاه از میان بیانات معظم له استخراج و هفت عامل تحکیم مبانی اعتقادی معرفتی، التزام به اعمال عبادی رفتاری، بالا بردن دانش، افزایش سطح مهارتها، توان افزایی تواناییها، گسترش و تعمیق بینش و بصیرت و کسب آمادگی‌های همه جانبه به عنوان راهبردهای تحقیق معرفی شده است.

پژوهش رضوان خواه و فاضلی دهکردی (۱۳۹۰) با عنوان احصا و بررسی مبانی، اصول و روشهای کار و تلاش جهادی از منظر قرآن کریم به منظور واکاوی و تبیین ابعاد مختلف کار و تلاش جهادی انجام پذیرفته است. یافته‌های این تحقیق بیان میکند که مهمترین مبانی و اصول کار و تلاش جهادی از دیدگاه قرآن کریم عبارت است از: تقویت شخصیت اجتماعی، پیشرفت اقتصادی و استقلال اقتصادی.

پژوهش عباسی و همکاران با عنوان مطالعه اکتشافی آیین رهبری فرماندهان شهید انجام شده است. طبق نتایج این پژوهش، (میل به آسودگی) کانون رهبری فرماندهان شهید است (منظور از میل به آسودگی اصطلاح اطمینان قلبی از دیدگاه اسلامی است) این مقوله از الزامات و راهبردهای معینی مثل اعتقادات و باورها، جهاد نرم، بصیرت، جهاد سخت، اتفاق و شهادت طلبی سرچشمه می‌گیرد. پژوهشگران پیامد این بحث را «رهبری شاهد» نامیده و در نهایت با استنباط از مستندات تحقیق، چهار گزاره حکمی پژوهش را تنظیم کرده‌اند. (عباسی و همکاران، ۱۳۹۰)

پژوهش حجازی فر (۱۳۹۴) با عنوان چیستی و مؤلفه‌های مدیریت جهادی به منظور کشف مهمترین مولفه‌های مدیریت جهادی انجام شده است. نتایج تحقیق شامل برنامه ریزی و هدفگذاری، ارتباطات، سازماندهی، رهبری، نظام ارزشی، تصمیم‌گیری، کنترل، توجه به رشد و توانمندسازی منابع و امکانات، خلاقیت و نوآوری و انگیزه.

پژوهش عیدی و توکلی (۱۳۹۵) با عنوان ابعاد و مؤلفه‌های مدیریت جهادی در پرتو آموزه‌های نهج البلاغه انجام شده است. یافته‌های این تحقیق مهمترین مبانی و اصول مدیریت جهادی از دیدگاه نهج البلاغه را قرب الهی، توکل، آینده‌نگری و دور اندیشی، واقع گرایی، عقلانیت و خردورزی، اشاعه وحدت، مدیریت راهبردی سرمایه انسانی، مدیریت راهبردی علم، خودارزیابی و بهبود مستمر و در نظر گرفتن مدیریت به عنوان آزمایش بیان می‌کند.

پژوهش قربانی زاده و همکاران (۱۳۹۴) با عنوان مؤلفه‌های سبک مدیریت جهادی با استفاده از تحلیل محتوا انجام شده است. نتایج این تحقیق بیان میکند ویژگی‌های مستخرجه به دو دسته عام و خاص تقسیم می‌شوند: ویژگیهای عام سبک مدیریت جهادی شامل (مسئولیت پذیری و تعهد فردی و اجتماعی، عقلانیت و خردورزی، مشارکت و کار گروهی، رویکرد راهبردی و آینده‌نگری، رویکرد کلی‌نگری و انعطاف پذیری، توجه به علم و خلاقیت پذیری، نظارت و کنترل و خودارزیابی، تعارض سازنده، بهره‌وری و بهینه‌سازی، ارتباطات صمیمی، توانمندی‌های فردی و مدیریت منابع انسانی) و ویژگی‌های خاص شامل ویژگی‌های فردی (خدامحوری، تقوamحوری، دین‌مداری، تواضع و فروتنی، خوش‌رویی، وقار و متانت، ساده‌زیستی و قناعت، پیشگامی در خودشناسی، تلاش خستگی‌ناپذیر، امر به معروف و نهی از منکر، پرهیز از منفعت طلبی اعتقاد به اصل) و رویکرد ساختاری-ارزشی شامل (تمرکز اعمال بر تقرب الهی، مسئولیت در برابر خدا، کار به عنوان ادای تکلیف، قداست سازمان، تقوا، عدالت محوری، تکلیف‌گرایی، الگو بودن)، رویکرد ارتباطات باز بر مبنای اسلام (خدمت به مردم در جهت رضای خدا، عیب‌پوشی، صمیمیت، مردم‌نوازی، سعه صدر، روحیه ایثارگری، مدارا و همراهی با مردم، صداقت در رفتار و گفتار، بخشش و عفو، در دسترس بودن)، اولویت دادن به مسائل ارزشی و معنوی (عبادت تلقی کردن کار، عبادت دانستن خدمت به مردم، ارزش محوری، جهاد با نفس، تعالی‌گرایی، استفاده از نیروهای متعهد و متخصص، توجه به مسائل معنوی)، توجه به مبانی اسلامی و انقلابی (تعهد نسبت به انقلاب، استقلال طلبی و آزادی خواهی، ولایت محوری، توجه به آرمان‌های انقلاب اسلامی، حفاظت و صیانت از دستاوردهای انقلاب، تلفیق شعور دینی و آینده‌نگری، توجه به خودکفایی)، در بعد نظارت و کنترل ارزشی (خودکنترلی بر مبنای نظارت الهی، ارزیابی و ارزشیابی الهی، سخت‌گیری و سازش‌ناپذیری در برخورد با تخلفات).

پژوهش نعمتی و بیرعلی (۱۳۹۳) با عنوان مؤلفه‌های مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم انجام شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد مهمترین شاخصه‌های جهاد بذل طاقت برای رسیدن به مطلوب با مؤلفه‌های عقل، تقوا، اسوه مداری، ولایت مداری و اعتصام و توکل به خدا است.

پایاننامه علی اصغر زاده رومیانی (۱۳۹۴) با عنوان تحلیل سیستمی سبک مدیریت جهادی نشان می‌دهد که دو دسته از ویژگیها برای سبک مدیریت جهادی متصور است، دسته اول ویژگیهای عام است که ویژگیهای مشترک این سبک مدیریت با سایر مکاتب و سبکهای نوین امروزی می‌باشد. مؤلفه‌های خاص این پژوهش عبارتند از تمایلات و ویژگیهای فردی رویکرد ارتباطاتی باز و اولویت دادن به مسائل معنوی و ارزشی.

روش پژوهش

یکی از روشهایی که به منظور بررسی، ترکیب، تحلیل و تفسیر پژوهشهای گذشته در چند سال گذشته معرفی شده فرامطالعه است. فرامطالعه، تجزیه و تحلیلی عمیق از نتایج پژوهشی در حوزه ای خاص است. به طور کلی می‌توان گفت که فرامطالعه شامل چهار روش زیرمجموعه اصلی است: فرا تحلیل^۱، تحلیل کمی یافته‌های تحقیقات گذشته، فرا روش^۲، تحلیل روشناسی تحقیقات گذشته، فرا نظریه^۳، تحلیل نظریه‌های پژوهشهای گذشته و فرا ترکیب^۴، تحلیل کیفی یافته‌های پژوهشهای قبلی (بنچ ودی^۵؛ ۲۰۱۰؛ ۴۹۱) فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های مطالعات کیفی دیگر را با موضوع مرتبط و مشابه بررسی می‌کند. در نتیجه، نمونه مورد نظر برای فراترکیب از مطالعات کیفی منتخب و بر اساس ارتباط آنها با سؤال پژوهش تشکیل می‌شود. (سهرابی و همکاران، ۱۳۹۰) فراترکیب با فراهم کردن نگرشی نظام مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهشهای کیفی مختلف به کشف موضوعها و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقا می‌دهد و دید جامع و گسترده‌ای را نسبت به مسائل به وجود می‌آورد. فراترکیب مستلزم این است که پژوهشگر بازنگری دقیق و عمیقی انجام دهد و یافته‌های پژوهشهای کیفی مرتبط را ترکیب کند (زیممر^۶؛ ۲۰۰۶) در این پژوهش از روش فراترکیب مطابق با الگوی سندلوسکی و باروس^۷ (۲۰۰۷) که یکی از انواع پژوهشهای فرامطالعه است استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

حاصل بررسیها دستیابی به ۶۱۴ شناسه بود که در این میان پس از پالایش مفاهیم، پژوهشگر به مفهوم دست یافت که این مفاهیم در ۱۶ محور گسترده شد. این ۱۶ محور عبارت است از: توجه به خدا و اخلاص در عمل، دین مداری، اخلاق مداری، بصیرت و نبوغ نظامی، تصمیم گیری بر مبنای خرد و فرامرزی بودن، شایسته سالاری، سعه صدر، مردمی بودن، عملگرا بودن، شجاع، متعهد، ولایت مداری، نظم و قانونگرایی، شهادت طلبی، روحیه سلحشوری و سنجیدگی و تدبیر در امور.

۱- توجه به خدا و اخلاص در عمل

۱. Meta - study
۲. Meta - analysis
۳. Meta - method
۴. Meta - theory
۵. Meta - synthesis
۶. Bench and Day
۷. Zimmer
۸. Sandelowski and Barros

توکل به خدای متعال از جمله نشانه‌های جامعه ایمانی می‌باشد. در جامعه اسلامی، مؤمنین بر اساس وعده‌های الهی، تمام کارهای فردی و اجتماعی خود را با توکل به خدا آغاز کرده و حمایت الهی را برای خود کافی می‌دانند، چرا که قرآن کریم می‌فرماید: «وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا»^۱

اگر می‌خواهید جامعه‌ای عزت مدار داشته باشند، باید در کارهای خود، خدا را در نظر داشته و به او توکل کنند. به همین جهت، رهبر معظم انقلاب، توکل و اعتماد به امداد الهی را از جمله ویژگی‌های مدیریت و کار جهادی دانسته و می‌فرماید: «در همه کارها توکل به خدای متعال و استمداد از کمک الهی کنیم، به کمک های الهی اعتماد کنیم. وقتی شما از خدای متعال کمک می‌خواهید، راه‌ها به سوی شما باز می‌شود»^۲.

با محور قرار گرفتن خداوند یکتا در کارهای مختلف جامعه، سازمان، خانواده و افراد، نقش و جایگاه نظارت‌های بیرونی کمتر و از این طریق سلامت بهتر و راحت تر کارها تضمین می‌شود. زمانی که کارها طبق رضایت حق و تعهد و مسئولیت الهی انجام شود در کنار به کارگیری شیوه‌های علمی و متناسب با وضعیت روز جامعه، بین افراد و منافع آنها هیچ اختلافی پیش نخواهد آمد، زیرا همه طبق نظر و رضایت خداوند عمل، و در این راه همه به یک دستور و فرمان تمکین می‌کنند و همه به دنبال تحقق نظر یک وجود هستند؛ در نتیجه خدامحوری به افزایش اثربخشی و کارایی فعالیت‌های مختلف سازمان منجر می‌شود. (کاظمی، ۱۳۸۱) خداوند می‌فرماید: «... وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ...» (طلاق/۳) و هر کی به خدا توکل کند همو وی را بسنده است و...». اخلاص نیز به معنای خالص کردن، پاک گردانیدن و برگزیدن است و مقصود از آن در اخلاص فرهنگ اسلامی، پاک کردن نیت از غیر خدا و انجام دادن عمل برای خدا است. اخلاص در فقه چنین معنی می‌شود که مکلف در عمل عبادی خود جز قصد قربت و عبودیت برای پروردگار، هیچ انگیزه دیگری نداشته باشد. در واقع وقتی یک مدیر فرد مخلص باشد، بندگی خدا را در هر حالی انجام می‌دهد و طبق آیه شریف «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ» هدف خلق خودش را جز عبودیت خدا نمی‌داند و در نتیجه وقتی هدف خود را یافت تمام تلاش خود را برای نزدیک شدن به خالق خود انجام می‌دهد و همه ی کارهایش با قصد تقرب صورت می‌گیرد. در اینجا دو هدف بزرگ وجود دارد. اولین هدف الهی یعنی زندگی را به معنای عبودیت و بندگی خدا بدانیم و دومین هدف هموار کردن راه عبودیت و بندگی. چنین افرادی با نگاه بندگی خدا و تقرب به درگاه حق، نتیجه کارشان را هم رضای خدا قرار می‌دهد و خروجی اش کار برای خدا می‌شود.

تعبد و معنویت سردار سلیمانی قابل ستایش بود. او علاوه بر انجام واجبات عبادی به مستجابات نیز توجه ویژه‌ای داشت. از هر فرصتی برای تلاوت آیات قرآن و دعا و مناجات بهره می‌جست. مقید به تهجد و نماز شب بود. گریه‌ها و راز و نیازهای او در دل شب به روشنی تصویری از یک عارف واصل به دست می‌دهد عرفان و حماسه هرچند دو رفتار متفاوت می‌باشند اما وقتی عرفان، وصول به حقیقت از طریق شریعت و حماسه از جنس جهاد فی سبیل الله باشد جان‌مایه آن‌ها یکی می‌شود. به یاد بیاوریم دوران دفاع مقدس را که رزمندگان عزیز ما در اوج داشتن روحیه جنگندگی و سلحشوری و رزم و ستیز با

۱. سوره احزاب آیه ۳

۲. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگران گروه مپنا، ۹۳/۲/۱۰

۳. سوره طلاق آیه ۳

۴. سوره ذاریات آیه ۵۶

دشمنان، سنگرهای خویش را به نیایش گاه‌هایی بس نورانی و معنوی تبدیل نموده بودند که در آن عاشقانه به ذکر و دعا و مناجات و راز و نیاز با حضرت حق جل و علی می‌پرداختند گویی آنان عرفایی بودند که در طریق سیر و سلوک معنوی، منزل به منزل ره پیموده‌اند. حاج قاسم از جنس همان بچه‌ها بود. هم‌رزم شهید سلیمانی عمق و لطافت فکری شهید سلیمانی را از ویژگی‌های برجسته ایشان برشمرد و آنها را ثمره اخلاص وی عنوان کرد و گفت: حاج قاسم سلیمانی به واسطه توکل به خدا و اخلاص، با وجود بحران‌های متعدد، آرامشی خاص داشت و برای آنها تدبیر می‌کرد. او به شدت از ربا و خودنمایی پرهیز می‌کرد. بود و نمود او یکی بود، آن گونه می‌نمود که بود. ظاهر بی‌آلایش و مؤمنانه او خبر از اخلاص و باطن پاکش می‌داد، مصداق آیه شریفه «...سَيَمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ...» بود در طریق اخلاص ثابت قدم بود. هیچ گاه به دنبال مطرح نمودن خود نبود و آنچنان به غنای درون رسیده بود که مستغنی از ذره‌ای جلوه‌گری بیرونی شده بود.

جدول ۱- زیر مقولات توجه به خدا و اخلاص در عمل

توجه به خدا و اخلاص در عمل	کسب رضای خدا (بالوج و نقی پور، ۱۳۸۶)، خدا محوری (خلقانی و ابراهیم پور، ۱۳۸۶)، اخلاص در عمل (حسینی، ۱۳۸۶)، پرهیز از خودمحوری (موسسه فرهنگی ایمان جهادی، ۱۳۹۰)، تعبد و خدا ترسی (حجازی فر، ۱۳۹۴)، توکل به خدا (اسحاقی، ۱۳۹۳)، کمال جویی (بابایی طلائی، ۱۳۹۴)، حق مداری (بابایی طلائی، ۱۳۹۴)، جهان بینی توحیدی (صمدی، ۱۳۸۶)، برای خدا و در راه او قیام کردن (حسینی، ۱۳۸۶)، بندگی و اطاعت پذیری (اسحاقی، ۱۳۹۳)، پرهیز از ذلت (سلطانی، ۱۳۹۳)، پستی در نزد خداوند (سلطانی، ۱۳۹۳)، نزدیکی و ارتباط عمیق با خدا و یاری از او در همه کارها (الماسی، ۱۳۸۶)، خلوص در کارها و کیفی کردن آن (فیروزآبادی، ۱۳۹۳)، مدیریت برای خدا (بوداقی و شادی، ۱۳۹۳)، عقیده به خدا (محمدی، ۱۳۸۸)، کار برای رضای خدا (محمدی، ۱۳۸۸)، مدیریت برای خدا (موحد، ۱۳۸۶)، تقوا (نعمتی پیر علی، ۱۳۹۳)، توکل به خدا (نعمتی پیر علی، ۱۳۹۳)، تقرب الهی (عبدی و توکلی، ۱۳۹۵)، توکل به خدا (عبدی و توکلی، ۱۳۹۵)، خدا محوری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۵)، تقوا محوری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۵)، دین محوری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۵)، مسئولیت در برابر خدا (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۵)، عقیده به خدا (محمدی، ۱۳۸۸)
----------------------------	--

۲- دین مداری

انسان در برابر دین مسئولیت دارد و باید وظیفه خود را انجام دهد. دفاع از آرمانهای آن گوهر ارزنده که پیامبر اسلام (ص) برای آن فدا شد برای هر انسان آرمان طلبی، بزرگترین آرزو است.

حفظ دین و دفاع از آن در برابر خطرهای و آفات و تحریفات، وظیفه زنان و مردان متعهد و مسئولیت‌پذیر و بویژه مدیران جامعه دینی است. حضرت علی (ع) در این باره می‌فرمایند: «نگهبانان دین الهی هستند که:

الف: دین را اقامه می‌کنند. «قیام در راه خدا برای اجرای دستورات دین را انجام می‌دهند.»

ب: دین را یاری می‌کنند. «برای حفظ دین از کید و مکر و شر دشمنان سر پا نمی‌شناسند.»

ج: از تمام جوانب دین دفاع می‌کنند. «اصول و فروع دین را با تمام اجزا و ارکانش مورد دفاع و حمایت قرار می‌دهند.» (سلطانی، ۱۳۹۳):

(۲۴۱ و ۲۴۲)

شهید سلیمانی حقیقت زندگی دنیوی را عمیقاً شناخته بود و از سطح به عمق رفته بود و دنیا را از ورای ظواهرش می‌دید. او نیک دریافته بود که دنیا با همه جاذبه‌هایش، با همه زرق و برقش، با همه لذت‌هایش، با همه چرب و شیرینش، ناپایدار و گذراست. او به خوبی متوجه این حقیقت شده بود که دنیا گذرگاه است و آخرت منزلگاه. نگاه او به دنیا از بالا به پایین بود اما درک این معنا باعث نگردید

که ره به تفریط برده و گوشه انزوا اختیار کند و صرفاً به عبادت رهبانیت گونه بپردازد بلکه او دقیقاً به این حدیث شریف نبوی (ص) که فرمود: «الجهاد رهبانیه الاسلام» عمل نمود.

او مصداق این جمله امیر مؤمنان (ع) بود که «حَمَلُوا بَصَائِرَهُمْ عَلَى أَسْيَافِهِمْ» جنگاوران متقی از روی بصیرت شمشیر می‌زنند. ورود در هنگامه‌های پرخطر و در معرکه‌های سنگین جهاد فی سبیل الله برای او حکم عبادت و رهبانیت (از جنسی که پیامبر اعظم (ص) آن را مورد تأکید قرار داده) داشت. نگاه او به دنیا و فانی بودن آن، رفتار او را به گونه‌ای شکل داده بود که گویی از اهل دنیا نبود و پیوسته احساس می‌کرد که در این دنیا مسافری است که دیر یا زود بایستی به جهان آخرت شتافت. او دنیا را به عنوان یک مجاز ناپایدار و آخرت را به عنوان حقیقتی ماندگار یافته بود. او عمیقاً به این آیه باور داشت که: «وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى» و آخرت گرا بود و بدین لحاظ عبد صالح خدا و بنده مبارک او گردید. مرد آخر بین مبارک بنده‌ای است. او با زیباترین رنگ هستی پوشش یافته بود که همانا رنگ الهی است «صِبْغَةُ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً» و این حاصل شناخت دقیق او نسبت به فلسفه خلقت و عظمت خالق و پرهیز از دنیا زدگی و توجه به آخرت بود. او خواسته‌های خود را در مسیر خواسته خداوند تعریف کرده بود.

جدول ۲- زیر مقولات دین مداری

دین مداری	الگو پذیری از حضرت امیر (ع) (حسینی، ۱۳۸۶)، خودسازی و جهاد با نفس (جهاد اکبر) (زواره، ۱۳۸۶)، وابسته نبودن به دنیا و نعمتهای آن (الماسی، ۱۳۸۶)، پرهیز از اسراف (رضوان خواه و فاضلی دهکردی، ۱۳۹۰)، رعایت تقوا (اسحاقی، ۱۳۹۳)، خوف و رجا (اسحاقی، ۱۳۹۳)، قناعت (موحد، ۱۳۸۶)، خویشن داری (اسحاقی، ۱۳۹۳)، دوری کردن از خودنمایی و ربا کاری (سلطانی، ۱۳۹۳)، پابندی به فرایض و مستحبات (فیروز آبادی، ۱۳۹۳)، استوار سازی پایه‌های اسلام ناب (فیروز آبادی، ۱۳۹۳)، عمل به اسلام (جمعی از محققین، ۱۳۹۲)، به یاد داشتن مرگ و سوال و محاسبه الهی (موسسه فرهنگی قدر ولایت، ۱۳۹۳)، درک صحیح از مبانی دینی (جمعی از محققین، ۱۳۹۲)، عدالت محوری (جمعی از محققین، ۱۳۹۲)، پرهیز از مادی گرایی (موسسه فرهنگی ایمان جهادی، ۱۳۹۰)، دین محوری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۵)، ارزش گرایی (صادقی و قاسمی، ۱۳۸۸)، آینده و آخرت نگری (محمدی، ۱۳۸۸)، توجه به ارزشهای اخلاقی و دینی (موحد، ۱۳۸۶)، نهادینه کردن اخلاق و ارزشهای دینی (بوداقی و شادی، ۱۳۹۳)، خود ارزیابی (عبدی و توکلی، ۱۳۹۵)، دین مداری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، پیشگامی در خودشناسی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، ارزش محوری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، آخرت گرا (محمدی، ۱۳۸۸)
--------------	---

۳- اخلاق مداری

خداوند در آیه شریفه می‌فرماید: «... وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا...» (بقره/۸۳) «...با مردم به زبانی خوش سخن بگوئید...» همچنین در آیه دیگر می‌فرماید: «...وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا...» (فرقان/۶۳) «...و بندگان خداوند بخشنده آنانند که بر زمین فروتنانه گام یرمی دارند و هرگاه نادانان، ایشان را مورد خطاب قرار دهند، پاسخی نرم گویند...». امروز اگر می‌خواهیم حکومت ما به معنای حقیقی کلمه اسلامی باشد، بدون ملاحظه باید

۱. خطبه ۱۵۰ نهج البلاغه

۲. سوره ضحی آیه ۴

۳. سوره بقره آیه ۱۳۸

۴. سوره بقره آیه ۸۳

۵. سوره فرقان آیه ۶۳

در همین راه حرکت کنیم. همه باید سعی شان این باشد که برای کارها و پیشبرد اهدافشان از روش سالم و اخلاقی استفاده کنند. استفاده از این روش ممکن است در جایی ناکامی و دردسرهایی را هم به لحاظ کسب قدرت به وجود آورد؛ اما در عین حال این بیان کننده این است که از نظر اسلام و از نظر امیرالمؤمنین، استناد به روشهای غیر اخلاقی به هیچ وجه صحیح نیست. (بانکی پور فرد و رفیعی، ۱۳۹۳: ۳۳۱). حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و اله می فرماید: «به راستی، تواضع بر بزرگی شخص فروتن می افزاید.

جدول ۳- زیر مقولات اخلاق مداری

مدیریت انسانی و اخلاقی (ایروانی و شیخی، ۱۳۸۶)، دعوت به وسیله عمل و رفتار خوش (موسسه فرهنگی ایمان جهادی، ۱۳۹۰)، انصاف (نصر اصفهانی، شائمی برزکی و بهرامیان، ۱۳۹۲)، صداقت (نصر اصفهانی، شائمی برزکی و بهرامیان، ۱۳۹۲)، دلسوزی (بانکی پور فرد و رفیعی، ۱۳۹۳)، طرد سخن چین (فتح الله بیانی و خواجه زاده دزفولی، ۱۳۹۲)، طرد چاپلوس (فتح الله بیانی و خواجه زاده دزفولی، ۱۳۹۲)، سخاوت (اسحاقی، ۱۳۹۳)، پرهیز از حرص (رضوان خواه و فاضلی دهکردی، ۱۳۹۰)، نهادهینه کردن اخلاق و ارزش دینی (بوداقتی و شادی، ۱۳۹۳)، اخلاقیات (محمدی، ۱۳۸۸)، توجه به ارزشهای اخلاقی و دینی (موحد، ۱۳۸۶)، تواضع و فروتنی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، خوش رویی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)	اخلاق مداری
--	----------------

۴- بصیرت و نبوغ نظامی

بصیرت، بینشی برآمده از شناخت صحیح و دقیق، همراه با ایمان و باور یقینی است به شرط اینکه هیجانها، غرایز حیوانی و وسوسه های نفسانی و شیطانی در آن اثری نداشته باشد و مصداق حق را درست تشخیص دهد. اهمیت و ضرورت بصیرت را در گذر از فتنه ها باید جست و جو کرد. هدف از بصیرت، عمق بخشیدن به شناختها، راسخ کردن ایمانها، مهار کردن خواهشهای نفسانی و تشخیص مصداق حق برای تحقق بخشیدن به آرمان همه انسانها یعنی برپایی حکومت عدل گستر است. براین اساس، مؤلفه های بصیرت عبارت است از: شناخت یقینی، ایمان و باور قلبی، مهار گرایش های منفی و تشخیص مصداق حق. (برهان، ۱۳۹۰) «در زندگی پیچیده اجتماعی امروز، بدون بصیرت نمی شود حرکت کرد. جوانها باید فکر کنند، بیندیشند، بصیرت خودشان را افزایش بدهند. معلمان روحانی، متعهدان موجود در جامعه ما از اهل سواد و فرهنگ از دانشگاهی حوزوی، باید به مسئله بصیرت اهمیت بدهند. بصیرت در هدف، بصیرت در وسیله، بصیرت در شناخت دشمن، بصیرت در شناخت موانع راه، بصیرت در شناخت راههای جلوگیری از موانع و برداشتن این موانع، این بصیرت ها لازم است. بصیرت یعنی اینکه بدانید چه می خواهید تا بدانید چه باید با خودتان داشته باشید». طبیعی است، جامعه ای که نتواند دشمن خود را بشناسد و از تهدیدهای او اطلاع پیدا کند، نمی تواند برای مقابله با او برنامه ریزی صحیحی داشته و سیاست دفاعی مناسبی اتخاذ کند. به همین جهت، دشمن شناسی در رهنمودهای رهبری، جایگاه ویژه ای داشته و ایشان یکی از شاخصه های مدیریت جهادی را دشمن شناسی می دانند؛ «باید دشمن را شناخت، دشمنی او را باید فهمید، نقشه او را باید تشخیص داد، این شد حرکت جهادی و مدیریت دستگاه، چه مدیریت دانشگاه، چه مدیریت وزارت، چه مدیریت هر بخشی از بخش های گوناگون این عرصه عظیم، خواهد شد مدیریت جهادی».

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار عمومی مردم نوشهر و چالوس، ۱۳۸۸

۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشگاه، ۱۳۹۳/۴/۱۱

در این خصوص سردار سلیمانی از بصیرت و نبوغ نظامی خاصی برخوردار بود. او مسلط به دانش رزم بود. و برای کسب این دانش و مهارت دقیق و حساس، به گونه‌ای کاربردی و نه صرفاً نظری، بایستی در میدان نبرد، حضوری مستمر داشت و آرام آرام با زوایای مختلف و پیچیدگی‌های فراوان آن آشنا شد. او دست کم، سه میدان عمده رزم را آزموده بود: میدان دفاع مقدس، میدان مبارزه با اشراک مسلح و سرانجام میدان مبارزه در عرصه فرامرزی و منطقه‌ای در عراق و سوریه (در مقابل جریان سفاک داعش با همه پشتیبانی‌هایی که از سوی قدرت‌های استکباری از آن صورت می‌گرفت) و نیز در هر نقطه دیگری از منطقه که حضور او ضرورت می‌یافت.

جدول ۴- زیر مقولات بصیرت و نبوغ نظامی

بصیرت (بابایی طلائیه، ۱۳۹۴)، راه شناسی (بابایی طلائیه، ۱۳۹۴)، جبهه شناسی (بابایی طلائیه، ۱۳۹۴)، جریان شناسی (بابایی طلائیه، ۱۳۹۴)، واقع بینی (بابایی تپه، ۱۳۹۴)، ضعف نشان ندادن به دشمن (جمعی از محققین، ۱۳۹۲)، ظلم ستیزی (عبدی، ۱۳۹۰)، دشمن شناسی (عبدی، ۱۳۹۰)، هشپاری (بانکی پور فرد و رفیعی، ۱۳۹۳)، آینده نگری و دوراندیشی (عبدی وتوکل، ۱۳۹۵)، عقلانیت و خردورزی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، آینده نگری (محمدی، ۱۳۸۸)	بصیرت و نبوغ نظامی
---	-----------------------

۵- تصمیم گیری بر مبنای خرد و فرامرزی بودن :

جوهره و ماهیت همه فعالیت‌های هر مجموعه به تصمیم گیری بر می‌گردد. ستون و عمود خیمه مدیریت، تصمیم گیری است. بعد از مشاهد‌های لازم و بررسی‌ها نوبت به عزم و اراده بر انجام دادن کار است. (سلطانی، ۱۳۹۳) پس هر تصمیمی باید از اطلاعات و تحقیقات مستخرج باشد: « لا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولٌ » (اسراء/۳۶) «از آنچه آگاهی نداری پیروی مکن چرا که گوش و چشم و دل، همه مسئولند.» (بابایی طلائیه، ۱۳۹۴) مدیریت جهادی، مبارزه با مشکلات و موانع از روی علم و آگاهی، جهت رفع اصولی این مشکلات و موانع می‌باشد. لذا یکی از اصول اساسی این مدیریت، علم و درایت است؛ «اگر مدیریت جهادی یا همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، مشکلات کشور، در شرایط کنونی فشارهای خباثت آمیز قدرت‌های جهانی و در شرایط دیگر، قابل حل است و کشور حرکت رو به جلو را ادامه خواهد داد».

فرماندهی بر سپاه قدس نیز فرصتی را برای حاج قاسم فراهم نمود تا تجربیات جدیدی کسب کند. او در این دوران نه تنها با زوایای مختلف جریان مقاومت در منطقه آشنا گردید بلکه به لحاظ هوشمندی و توان فرماندهی و مدیریتی که از آن برخوردار بود به سرعت توانست در این عرصه کارساز و تأثیرگذار گردد. جنگ ۳۳ روزه در لبنان و آشنایی با جریان مقاومت در فلسطین، تراز فرماندهی او را بالا برد و وقتی جریان ضد انسانی داعش که بنا به اعتراف سردمداران جنایتکار امریکا ساخته و پرداخته دست آنها بود چهره پلید خود را در عراق و سوریه نشان داد، اوج درخشش سردار ما نیز در مقابله میدانی با این جریان سراسر پلیدی و پلشتی و سرانجام برچیده شدن آن نشان داده شد.

پدیده‌ای مبارک به نام مدافعان حرم که هسته مرکزی آن دلاورمردان ایرانی بودند شکل گرفت و سرانجام در کمال بهت و ناباوری تحلیل گران نظامی و سیاسی جهان، سردار سرفراز ما که عزم خویش را برای پاک کردن منطقه از لوث وجود خبیث

انتخاب کارکنان بر اساس شایستگی (بابایی طلائیه، ۱۳۹۴)، سلامت و اصالت اطرافیان و خانواده (اسحاقی، ۱۳۹۳)، و زانیت سیاسی و وجهه اجتماعی (بانکی پور فرد و رفیعی، ۱۳۹۳)، حساسیت نسبت به گزینش ها و توجه به متعهدان و متخصصان (موسسه فرهنگی قدر ولایت، ۱۳۹۳)، تجربه کاری (فتح الله بیاتی و خواجه زاده دزفولی، ۱۳۹۲)، حسن سابقه (فتح الله بیاتی و خواجه زاده دزفولی، ۱۳۹۲)، قابل اعتماد بودن (جاجرمی زاده، خورسند رحیم زاده و منصوری، ۱۳۸۶)، درگیر شدن در کار (حاجی احمدی و حاجی میر رحیمی، ۱۳۸۸)، کار مدار (صادقی و قاسمی، ۱۳۸۸)، سخت کوشی و سرعت عمل در کارها (بوداقی و شادی، ۱۳۹۳)، اهمیت دادن به بیت المال (بوداقی و شادی، ۱۳۹۳)، امانتداری (محمدی، ۱۳۸۸)، صداقت (محمدی، ۱۳۸۸)، همدلی و روحیه اجتماعی (محمدی، ۱۳۸۸)، تقدم منافع عمومی بر منافع شخصی (محمدی، ۱۳۸۸)، پیشگامی در کارها (محمدی، ۱۳۸۸)، سخت کوشی (موحد، ۱۳۸۶)، توجه به نیروی انسانی کارآمد (موحد، ۱۳۸۶)، مسئولیت پذیری و تعهد فردی و اجتماعی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، توجه به توانمندی های فردی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، پرهیز از منفعت طلبی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، عدالت محوری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، صداقت در رفتار و گفتار (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، سخت گیری و سازش ناپذیری در برخورد با تخلفات (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، مدیریت قناعت (موحد، ۱۳۸۶)، مسئولیت	شایسته سالاری
--	--------------------------

پذیری (موحد، ۱۳۸۶)، باور به توانایی و بکارگیری همه ظرفیت‌ها (سلطانی، ۱۳۸۶)، تلاش خستگی ناپذیر (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)

۷- سعه صدر

خداوند می‌فرماید: «...وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ» (انفال/۴۶) «...و شکیبا باشید که خداوند با شکیبایان است». همچنین در آیه ۱۳۴ سوره آل عمران می‌فرماید: «الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ» «پرهیزگاران، همان کسانی هستند که فرو خوردند گان خشم و در گذرند گان از مردمند و خداوند نیکو کاران را دوست می‌دارد». در وصف اهمیت سعه صدر بهتر است به این کلام مقام معظم رهبری مراجعه کنیم: «سعه صدر و تحمل مخالف» از جمله شاخصه‌هایی است جزو پایه‌های اصولگرایی است. گاهی انسان از حرفی که می‌زند، ناراحت هم می‌شود، حرص هم می‌خورد، گاهی به خدا هم شکایت می‌کند که خدا یا! تو که می‌بینی واقع قضیه چیست و چقدر با چیزی که اینها می‌گویند، فاصله دارد، اما در عین حال، انسان بایستی حلم به خرج دهد. حلم یعنی ظرفیت و تحمل صدای مخالف را داشتند.^۱ پیامبر اسلام می‌فرماید: نیرومند با کشتی شناخته نمی‌شود. همانا پیروز کسی است که هنگام خشم، خوشنودار است. سعه صدر سردار سلیمانی نیز زبانزد خاص و عام بود. ایشان در عین صلابت، آرام و پر طمأنینه بودند. سکنه قلبی او متأثر از این بود که پیوسته به یاد خداوند تبارک و تعالی بود و همواره خود را در محضر ربوبی می‌دانست. در جای خود قاطع بودند اما با کسی درشتی نمی‌کردند. مرکز ثقل و گرانیگاه شخصیت ایشان در درون شان بود نه در برون، لذا با نوسانات بیرونی، ثبات درون ایشان دچار تغییر و تزلزل نمی‌شد.

جدول ۷- زیر مقولات سعه صدر

شرح صدر (بابایی طلاتپه، ۱۳۹۴)، صبر و شکیبایی (بابایی طلاتپه، ۱۳۹۴)، بردباری (اسحاقی، ۱۳۹۳)، تحمل مشکلات و سختی‌ها (فیروز آبادی، ۱۳۹۳)، مداومت و پایداری (جمعی از محققین، ۱۳۹۲)، سعه صدر (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، بخشش و عفو (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، بذل طاقت (نعمتی و پیرعلی، ۱۳۹۳)	سعه صدر
--	---------

۸- مردمی بودن

هرگاه مدیر بخشی از وقت خود را به ملاقات و ارتباط مستقیم با کارکنان اختصاص دهد، متضمن دو فایده بزرگ خواهد بود: الف) مدیر از این طریق می‌تواند از نیازها و مشکلات و گرفتاریهای کارکنان خود آگاه شود و برای حل آنها در حد توان اقدام کند و بدین وسیله انگیزه و روحیه کارکنان را برای تلاش و کوشش بیشتر تقویت کند. ب) مدیر علاوه بر آشنایی با مشکلات کارکنان، می‌تواند بدین وسیله از مشکلات سازمان نیز آگاهی یابد و با اقدام برای حل و فصل آنها، موفقیت و پیشرفت سازمان را تضمین کند. از سوی دیگر اتکای به مردم در وظایف و تقویت مشارکت و حضور مردمی، روشها و ساختارهای اجرایی داوطلبانه و توجه به اولویت دهی به نیازهای جامعه، هم چنین پیوند عاطفی و اعتقاد متقابل مردم و توسعه تقویت ارتباطات مردمی از جمله ویژگیهایی است که باعث ایجاد پایگاه مردمی نزد مردم میشود و مدیر را در مسیر دستیابی به اهداف سازمانی مدد رسان است. (اسحاقی، ۱۳۹۳: ۱۳۵)

۱. سوره انفال آیه ۴۶

۲. سوره آل عمران آیه ۱۳۴

۳. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیات دولت، ۱۳۸۵

شاه بیت سخنان حضرت امام خمینی (ره) از همان روزهای اول انقلاب و پیرو آن بیانات مقام معظم رهبری این بوده و هست که پیشرفت و سازندگی در کشور، بدون مشارکت مردم امکان پذیر نمی باشد. به این علت، یکی از اصول اولیه و ویژگی‌های اساسی مدیریت جهادی، مشارکت و حضور مردمی و به تعبیر رهبر معظم انقلاب، عزم ملی می باشد، «آنچه برای بنای زندگی و سازندگی آینده مورد انتظار است، بدون مشارکت مردم تحقق پذیر نیست. بدون حضور مردم کار پیش نخواهد رفت و مقصود تحقق پیدا نخواهد کرد. مردم در گروه‌های گوناگون مردمی با اراده و عزم راسخ ملی می توانند نقش آفرینی کنند. مسئولین هم برای اینکه بتوانند کار را به درستی پیش ببرند احتیاج به پشتیبانی مردم دارند. آن‌ها هم بایستی با توکل به خدای متعال و با استمداد از توفیقات و تأییدات الهی و کمک مردمی مجاهدانه وارد میدان عمل بشوند.»

شهید سلیمانی نیز عاشق مردمش بود به همین لحاظ مردم عاشق او بودند. او پدر مهربان یتیمان بود و ملجا دردمندان و پناهگاه محرومان. او عمیقاً بر این باور بود که مردم ولی نعمت ما هستند و این انقلاب و نظام حاصل تلاش آنان و متعلق به آنان است پیوسته بر این امر تأکید می کرد که ما مدیون و وامدار این مردم عزیز هستیم و خدمت به آنان را بایستی یک افتخار بزرگ بدانیم در حوادث گوناگون در میان مردم حضور می یافت و به یاری آنها می شتافت خاطره شیرین حضور او در میان سیل زده‌گان در اوایل سال جاری هیچ گاه فراموش نمی شود.

جدول ۸- زیر مقولات مردمی بودن

پرهیز از مردم گریزی (سلطانی، ۱۳۹۳)، پرهیز از منت گذاری و بد زبانی نسبت به مردم (سلطانی، ۱۳۹۳)، انتظار قدردانی و تشکر نداشتن (سلطانی، ۱۳۹۳)، پرهیز از اعمال قدرت نسبت به ارباب رجوع (سلطانی، ۱۳۹۳)، نودوستی (نصر اصفهانی، شامی برزکی و بهرامیان، ۱۳۹۲)، گسترش سرمایه اجتماعی (خلقانی و ابراهیم پور، ۱۳۸۶)، وفای و همدلی با یکدیگر (شعبانی و تاج آبادی، ۱۳۸۶)، توجه به نقش مردم (شعبانی و تاج آبادی، ۱۳۸۶)، مردم محوری (لیاقتی، ۱۳۸۶)، تعامل و ارتباطات موثر (چاچرمی زاده، خورسند، رحیم زاده و منصوری، ۱۳۸۶)، زنده نگهداشتن روحیه خدمتگزاری و عشق خدمت به مردم (زواره، ۱۳۸۶)، کار گروهی و مشارکت اجتماعی (اسحاقی، ۱۳۹۳)، برتری خواست مردم بر خود (شیخی، ۱۳۸۶)، مردم نوازی (قریبانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، مدارا و همراهی با مردم (قریبانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، عبادت دانستن خدمت به مردم، (قریبانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، رضایت از خدمت به مردم (موحد، ۱۳۸۶)، نوع دوستی (محمدی، ۱۳۸۸)	مردمی بودن
---	------------

۹- عملگرا بودن

عملگرا بودن در کشور ما تحت تأثیر دو عامل است که یکی انگیزه‌های معنوی است و دیگری تحت تأثیر رفتارها، تصمیمات، برنامه‌ها و نهایتاً عملکرد قوی و یا ضعیف نظام اجرایی کشور است. در زمینه انگیزه‌های معنوی باید گفت که جامعه ای که دارای باورهای دینی در انجام دادن وظایف اجتماعی خویش است، نه تنها جامعه خود را از میرایی می رهند، بلکه این جامعه با باورهای دینی خود موجبات رشد و توسعه اقتصادی و سیاسی کشور را فراهم می آورد. (نصرالله نیا، مداحی و رحمانی زاده، ۱۳۹۳) بی شک سرعت عمل یکی از ویژگی‌های ضروری هر فرمانده نظامی است. اما ماهیت کارزاری که شهید سلیمانی در آن وارد شده بود به گونه‌ای بود که بایستی چون صاعقه بر سر دشمن فرود می آمد. مکالمه مسئولین منطقه با او و خبر نزدیک شدن داعش به آنان و استمداد جستن از او و حضور برق آسایش در میانه میدان در کمترین زمان ممکن و شکستن محاصره‌ای که حلقه آن توسط داعش دمام تنگ تر می شد تنها یکی از خاطرات ماندگاری است که مسئولین منطقه از آن با شگفتی یاد می کنند. دبیر ستاد راهبری دهه پنجم انقلاب شورای عالی انقلاب فرهنگی به شخصیت قاسم سلیمانی اشاره کرده و می گوید در دنیا کمتر استراتژیستی وجود

دارد که خود نیز فرمانده نظامی شود. یکی از ویژگی‌های اصلی شخصیت قاسم سلیمانی این است که او اگر چه یک استراتژیست است اما در میدان عمل نیز ورود پیدا می‌کند.

جدول ۹- زیر مقولات عملگرا بودن

پافشاری در رسیدن به اهداف (فیروز آبادی، ۱۳۹۳)، جلوگیری از موازی کاری (جمعی از محققین، ۱۳۹۲)، اعتماد به هدف (سلطانی، ۱۳۸۶)، اثربخشی فعالیتها (جاجرمی زاده، خورسند، رحیم زاده و منصوری، ۱۳۸۶)، اثربخشی و هدفگرایی (شکور، ۱۳۸۶)، پیگیری اهداف بلند مدت (فیروز آبادی، ۱۳۹۳)، عمل در کارها (موحد، ۱۳۸۶)، بهره‌وری (حاجی احمدی و حاجی میررحیمی، ۱۳۸۸)، سختکوشی و پرکاری (بوداکی و شادی، ۱۳۹۳)، پیشگامی در کارها (محمدی، ۱۳۸۸)، سخت کوشی (موحد، ۱۳۸۶) سخت کوشی و پر کاری (موحد، ۱۳۸۶)، سرعت عمل در کارها (موحد، ۱۳۸۶)، مسئولیت پذیری و تعهد فردی و اجتماعی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، تلاش خستگی ناپذیر (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)	عملگرا بودن
--	-------------

۱۰- شجاع

خداوند در سوره مبارکه احزاب می‌فرماید: «الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا» (احزاب/۳۹) کسانی که پیامهای خدا را ابلاغ می‌کنند و از او می‌ترسند و از هیچ کس جز خدا بیم ندادند.

یکی از ابزارهایی که مدیران جهادی شدیداً به آن نیازمند هستند، شجاع بودن و داشتن اعتماد به نفس است. اگر مدیر به اندوخته‌های علمی و تجربی و ارزشهایی اعتماد نداشته باشد که به آنها پایبند است به طور طبیعی در تصمیم‌گیریهای او اثر می‌گذارد و او را شخصی متزلزل بار می‌آورد. تصمیم‌گیری و یا کارهای دیگری که مدیران انجام می‌دهند، تحت تأثیر ارزشها و مبانی فکری آنها قرار دارد. مدیر متزلزل به کسی اطلاق می‌شود که استقامت و پایداری در رأی و دستوری ندارد که داده است و این ناشی از نبودن اعتماد به نفس کافی در فرد است. (بابایی طلا تپه، ۱۳۹۴) حضرت رسول اکرم می‌فرماید: «شجاعترین مردم کسانی هستند که بر تمایلات نفسانی خود پیروز شوند و آنها را مطیع و مسخر منطق عقل خویشان سازند».

مقام معظم رهبری فرمودند: «خودباوری یکی از علامت‌های جامعه زنده و فعال است. جامعه‌ای که خودباوری دارد با نشاط و پویاست. با شور و حرارت و صف ناشدنی به هدف خود باور دارد و هر لحظه برای رسیدن به آن در حال کوشش بوده و با موانع و دشمنی‌ها مبارزه می‌کند. چنین جامعه‌ای مسئولیت‌پذیر است و از تقلید منفی و کورکورانه دوری می‌کند. افراد در این جامعه، از ویژگی‌های مثبت و منفی خود، آگاهی دارند و در فکر و عمل، استقلال خود را حفظ می‌کنند. بر این اساس، مقام معظم رهبری، خودباوری و اعتماد به نفس را یکی از ویژگی‌ها و عوامل مهم در مدیریت جهادی بر می‌شمارند: «عامل مهم مدیریت جهادی عبارت است از خودباوری و اعتماد به نفس و اعتماد به کمک الهی»^۱.

شجاعت مصداق بارز شهید سلیمانی بود. او مردی نستوه و خستگی‌ناپذیر بود، از هیچ مشکلی نهراسید و هیچگاه دچار رخوت و سستی و رکود نشد، به غایت ساعی و تلاش‌گر بود و به آسایش خویش نمی‌اندیشید. علیرغم اینکه در چند عملیات مجروح شد اما همچنان بر بازگشت به جبهه پای می‌فشرد و در کوتاه‌ترین زمان ممکن به خطوط مقدم عملیاتی باز می‌گشت. برای کسی که عمر پر برکت خویش را در جنگ و جهاد گذرانده باشد شاید توجیه در پیش گرفتن یک زندگی آرام و بی‌دغدغه کاملاً پذیرفتنی باشد. اما روح بی‌قرار او از راحتی و آسایش گریزان بود و او می‌خواست تا پایان عمر و تا آخرین نفس سخت‌کوشانه و مجاهدانه به پیش رود.

جدول ۱۰- زیر مقولات شجاع

۱. سوره احزاب آیه ۳۹

۲. بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگران گروه مپنا، ۱۳۹۳/۲/۱۰

پرهیز از تبدیل شدن اعتماد به نفس به خود برترینی (سلطانی، ۱۳۸۶)، پرهیز از عجله کاری و شتابزدگی (سلطانی، ۱۳۸۶)، خود باوری (موحد، ۱۳۸۶)، اعتماد به نفس (بابایی طلاتپه، ۱۳۹۴)، اطمینان به موفقیت (سلطانی، ۱۳۸۶)، خودباوری (بوداچی و شادی، ۱۳۹۳)، خودباوری (محمدی، ۱۳۸۸)، حفاظت و صیانت از دستاوردهای انقلاب (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، جهاد با نفس (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، قاطعیت (بانکی پور فرد و رفیعی، ۱۳۹۳)، شجاعت (دانیالی و موسوی، ۱۳۸۶)، شهامت (دانیالی و موسوی، ۱۳۸۶)، خطرپذیری (ایروانی و شیخی، ۱۳۸۶)	شجاع
--	------

۱۱- متعهد

مقام معظم رهبری در طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن در باب تعهد چنین سخن رانده اند: «نفع طلبان به مسئولیتهای ایمانی به چشم یک تعهد لازم الاجرا نگاه نمی کنند، بلکه تا آنجا به این تعهدات پایبندند که با منافع شخصی و تجاوز کارانه آنان سازگار باشد و در غیر این صورت با بی اعتنایی و لاقیدی آن را به کناری می نهند. فرهنگ قرآن به صراحت، این گونه افراد را (که شاید مایه ای از ایمان قلبی برای روزهای پربشانی نیز در گوشه دل ذخیره کرده اند) بی ایمان اعلام می کند و سعادت و رستگاری و پیروزی و برتری را که نویدهای خدا به مؤمنان است، مخصوص آن کسانی می داند که در همه حال و به هر صورت، پایبند و متعهد در برابر تکلیف های دین می باشند.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸) تأثیرات منطقه ای و جهانی سردار سلیمانی نیز تنها به لحاظ قدرت فرماندهی و اقدامات نظامی وی نبوده است، ایشان با توجه به تعهدی که نسبت به انقلاب و آرمان هایش داشت هر جا که ضرورت می یافت، در تراز یک دیپلمات کارگشته و برجسته ظاهر می گشت. جذبه و جذابیتش از یک سو و تسلطش به فنون مذاکره در عرصه دیپلماسی از سوی دیگر به او قدرت تأثیر گذاری فوق العاده ای در این میدان داده بود این ویژگی مکمل فرماندهی نظامی او بود. آنگاه که لازم بود از قدرت سخت بهره می جست و در وقت مقتضی خویش از قدرت نرم. او فرزند انقلاب بود و دل بسته و مروج گفتن آن. او به روشنی می دید که انقلاب به مثابه درختی تناور، پیوسته رشد کرده و شاخ و برگ آن فزونی یافته و به سوی ملت های عدالت خواه جهان امتداد می یابد.

جدول ۱۱- زیر مقولات متعهد

تعهد (بالوج و نقی پور، ۱۳۸۶)، مسئولیت پذیری (مودی، نصر اصفهانی و هلالی، ۱۳۸۶)، امانتداری (محمدی، ۱۳۸۸)، وجدان کاری (اسحقاقی، ۱۳۹۳)، عمل به تکلیف (ایروانی و شیخی، ۱۳۸۶) سوء استفاده نکردن از مقام (اسحقاقی، ۱۳۹۳)، تقدس هدف (سلطانی، ۱۳۸۶)، مسئولیت پذیری (موحد، ۱۳۸۶)، تعهد فردی و اجتماعی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، تعهد نسبت به انقلاب (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، سخت کوشی (موحد، ۱۳۸۶)	متعهد
--	-------

۱۲- ولایت مداری

یک مدیر جهادی باید ولایت مدار بوده و نشاط و امید و روحیه انقلابی داشته باشد، نسبت به ارزشهای انقلاب وفادار باشد تا بتواند راه هایی را بشکافد که به نظر به بن بست می رسد و به پیش برود. وی در راستای محرومیت زدایی با بهره گیری از پایگاه های مردمی تلاش کند و در تحقق شعارهای انقلاب از هیچ کوششی دریغ نکند. (اسحقاقی، ۱۳۹۳) سردار سلیمانی به غایت ولایتمدار بود و به رهبر و مقتدای خویش عشق می ورزید. نگاه او به عنوان یک افسر رشید لشکر اسلام به ولی امر مسلمین و فرماندهی معظم کل قوا تنها از حیث رعایت سلسله مراتب نظامی نبود بلکه نگاهی بس فراتر داشت و از جنبه اعتقادی بدین امر می - نگرست سخن او، نگاه او، تصمیمات، فعالیت ها و اعمال او همه تعقیب کننده خط ولایت بود. بی جهت نیست که عبارت مالک اشتر ولایت در وصف او به کار برده می شود.

جدول ۱۲- زیر مقولات ولایت مداری

اتکا به عزم ملی برای محرومیت زدایی (سلطانی، ۱۳۸۶)، اتکا به حرکت خود جوش مردمی (موسسه فرهنگی ایمان جهادی، ۱۳۹۰)، توجه به ریزشها و رویشهای انقلاب (موسسه فرهنگی ایمان جهادی، ۱۳۹۰)، توجه به ریزشها و رویشهای انقلاب (موسسه فرهنگی ایمان جهادی، ۱۳۹۰)، حمایت از مستضعفین (بانکی پور فرد و رفیعی، ۱۳۹۳)،	ولایت مداری
---	-------------

دنبال کردن جدی شعارها (جمعی از محققین، ۱۳۹۲)، اصل تأمین نیاز آحاد جامعه (ایروانی و شیخی، ۱۳۸۶)، پذیرش کارهای بزرگ و مهم (مودی، نصر اصفهانی و هلالی، ۱۳۸۶)، استکبار ستیزی (اسحاقی، ۱۳۹۳)، معتقد به نظام و وفادار به ارزشهای انقلاب (اسحاقی، ۱۳۹۳)، انجام ندادن کارهای خلاف مصلحت نظام اسلامی (زواره، ۱۳۸۸)، ولایت محور (میر، ۱۳۸۶)، آرمان خواهی (لیاقتی، ۱۳۸۶)، باور به رهبری (سلطانی، ۱۳۸۶)، مدیریت ولایتی (موحد، ۱۳۸۶)، ولایت مداری (نعمتی و پیر علی، ۱۳۹۳)، ولایت مداری (محمدی، ۱۳۸۸)، ولایت محوری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)	
--	--

۱۳- نظم و قانونگرایی

مقام معظم رهبری در خصوص اهمیت زیاد قانونگرایی چنین فرموده اند: «من می‌خواهم عرض کنم که تا لحظه آخر به این شعار تمسک کنید و بدانید که قانونگرایی کار سختی هم هست، اما با وجود سختی‌هایش در کوتاه مدت و بلندمدت، فوایدش از بی قانونی بهتر است. وقتی که انسان سوار اتومبیل است و می‌خواهد به منزل برسد، ممکن است از راه میانبر، ورود ممنوعی مسیر خود را انتخاب کند. اگر شما از این راه رفتید و به منزل رسیدید به نظرتان فایده نقدی وجود دارد، اما خطراتی که در این راه هست به مراتب غیر قابل مقایسه با آن سود است. تمام قوانین همین طورند. از قانون اساسی گرفته تا قوانین عادی که در مجلس شورای اسلامی تصویب می‌شود.»^۱

خود نفس انضباط، منضبط بودن، منظم بودن، ارزش است. امیرالمؤمنین (علیه السلام) به فرزندانش وصیت می‌کند: «اوصیکم بِتَقْوَى اللَّهِ وَنَظْمِ أَمْرِكُمْ»، شما را به پرهیزکاری و نظم در کارها سفارش می‌کنم. رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: «در کارتان نظم داشته باشید، اگر این آهنگ درست نظم از بین رفت، ناهنجاری به وجود می‌آید، در همه جا همین جور است. نظم است که زمینه برای موفقیت فراهم می‌کند.» شهید سلیمانی نیز ذهنی نظم یافته داشت، دقیق و منضبط بود، در جلسات به موقع حضور می‌یافت، گاه برای شرکت در جلسه‌ای مهم از دمشق به تهران می‌آمد و پس از شرکت در آن مستقیماً به فرودگاه می‌رفت و عازم دمشق می‌شد، ایشان بسیار دقیق و وظیفه‌شناس بود.

جدول ۱۳- زیر مقولات نظم و قانونگرایی

نظم (حسینی، ۱۳۸۶)، خودانتقادی (الماسی، ۱۳۸۶)، قانونمداری (اسحاقی، ۱۳۹۳)، حفظ بیت المال و حقوق جامعه (فیروزآبادی، ۱۳۹۳)، عدم اتصال به کانونهای قدرت و ثروت (اسحاقی، ۱۳۹۳)، انجام ندادن کارهای خلاف قانون و مقررات (زواره، ۱۳۸۸)، توجه به بیت المال (شعبانی و تاج آبادی، ۱۳۸۶)، جلوگیری از فساد و (زواره، ۱۳۸۸)، نظم (حسینی، ۱۳۸۶)، ادای تکلیف (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، عدالت محوری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، سخت‌گیری و سازش ناپذیری در برخورد با تخلفات (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)	نظم و قانونگرایی
--	------------------

۱۴- شهادت طلبی

فرهنگ ایثار و شهادت مقوله‌ای رفتاری است که در زبان قرآن به معنای دیگری را بر خود مقدم داشتن آمده است «...وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ...» (حشر/ ۹) «... و آنان ایثار می‌کنند و ترجیح می‌دهند دیگران را بر خودشان، گرچه خود آنها نیازمند باشند» ایثار گونه‌های مختلفی دارد، گاه با فدا کردن جان صورت می‌گیرد، گاه با دادن مال تحقق

۱. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۷۶

۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار بسیجیان استان کرمانشاه، ۱۳۹۰

۳. سوره حشر آیه ۹

می‌یابد، زمانی هم با هزینه کردن اعتبار و آبرو صورت می‌گیرد و البته برخی اوقات هم می‌تواند ترکیبی از اینها باشد. (بابایی طلاتیه، ۱۳۹۴)

سردار سلیمانی شیفته شهادت بود او در داغ فراق یاران هم‌زمین می‌سوخت و در نجوا شبانه‌اش پیوسته از حضرت حق طلب شهادت می‌نمود. او از مغز استخوان و بن دندان و با ذره ذره وجودش خواهان شهادت بود، او با شهدا سخن می‌گفت و از آنان ملتسمانه می‌خواست که او را به سوی خویش برکشند و به بزم معنوی خود فراخوانند. بزرگ‌ترین آرزوی او که هیچگاه در آن سستی و کاستی پدید نیامد، همانا شهادت بود و سرانجام به این آرزو که به دست شقی‌ترین انسان روزگار به شهادت برسد، رسید.

جدول ۱۴- زیر مقولات شهادت طلبی

شهادت طلبی	جوانمردی (عبدی، ۱۳۹۰)، شهادت طلبی (فرهی بوزنجانی، محمدی و حصیرچی، ۱۳۸۹)، ایثار و از خود گذشتگی (فیروزآبادی، ۱۳۹۳)، توسعه فرهنگ ایثار و فداکاری (فیروزآبادی، ۱۳۹۳)، گذشت (محمدی، ۱۳۸۸)، روحیه ایثارگری (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)
------------	---

۱۵- روحیه سلحشوری

مدیر مسلمان نباید فرصت طلبی پیشه کند و حق ندارد کار خود را با فریب و خدعه پیش ببرد، ولی موظف است که بیشتر مجاهده ورزد و نیز بیش از دیگران تلاش کند تا مجبور نشود به دلیل ضعف و حقارت نفس به بی اخلاقی متوسل شود (پورعزت، ۱۳۹۳). در حکمت ۳۶۳ نهج البلاغه روایت شده است که شتاب کردن بیش از توانایی بر کار و سستی کردن پس از به دست آوردن فرصت از بیخردی است. (شریف الرضی، ۱۳۷۹)

حضرت علی (ع) می‌فرماید: «الشَّرَفُ بِالْهَمِّ الْعَالِيَةِ لَا بِالْمَمِّ الْبَالِيَةِ»، شرافت به همت‌های بلند است، نه به (تفاخر به گذشتگان) و استخوان‌های پوسیده آنان». بنابراین هر فرد یا جامعه‌ای به اندازه تلاش و همتی که از خود نشان می‌دهد به قله‌های رفیع شرافت و موفقیت، دست خواهد یافت. قطعاً کارهای بزرگ در هر جامعه، نتیجه همت والا و عالی و به تعبیر مقام معظم رهبری همت جهادی افراد در جامعه خواهد بود. البته این همت عالی، اگر با نیت خالص، جهت خدمت رسانی به جامعه و برادران دینی باشد، ارزشمند خواهد بود. مقام معظم رهبری، مسئولیت‌پذیری به نیت خدمت به مصالح کشور را بزرگترین کار جهادی می‌نامند و می‌فرمایند: «این مسئولیت‌ها اگر به طور جدی، به دور از انگیزه‌های شخصی، به دور از هر چیزی جز انگیزه خدمت به مصالح کشور انجام بگیرد، بزرگترین کار جهادی است، کار جهادی یعنی این انگیزه‌های گوناگون را نباید دخالت داد، اولویت‌ها را باید نگاه کرد.»^۱

در این خصوص باید اذعان داشت که سردار سلیمانی روحیه سلحشوری و جنگندگی بالایی داشت. او در جنگ‌ها علاوه بر هدایت مقاطع مختلف عملیاتی از طریق استقرار در قرارگاه‌ها، در نهایت شجاعت و بی‌باکی در خطوط مقدم حضور می‌یافت. او عاری از هر گونه ترسی در مواجهه با دشمن در معرکه‌ها و میادین نبرد بود او این جملات امیرمؤمنان حضرت علی (ع) را با همه وجود دنبال می‌نمود که فرمود: «تَزُولُ الْجِبَالُ وَلَا تَزُلُ عِصَى عَلَى نَاجِدِكَ أَعَرِ اللَّهُ جُمُجُمَتَكَ تَدْفِي الْأَرْضَ قَدَمَكَ أَرْمِ بِبَصْرِكَ أَقْصَى الْقَوْمِ وَغُضَّ بَصْرُكَ وَاعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ»، اگر کوه‌ها متزلزل شود تو تکان مخور، دندانهایت

۱. تصنیف غرر الحکم و دررالکلم، حدیث ۱۰۲۷۳

۲. بیانات مقام معظم رهبری در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی

۳. خطبه ۱۱ نهج البلاغه

را به هم فشار و مجسمه خویش را به خدا عاریت ده، قدم هایت را بر زمین میخکوب کن و نگاهت به آخر لشکر دشمن باشد، چشمت را فرو گيرو مرعوب نفرات و تجهيزات دشمن مشو و بدان که نصرت و پیروزی از سوی خداوند سبحان است.» همانا که سردار سلیمانی این چنین بود. او در میانه میدان نبرد حضور می یافت و شجاعانه می جنگید. این چنین حضوری نتیجه ای بس مؤثر داشت و باعث می گردید که انگیزه و توان و تحرک نیروی رزم مضاعف گردد. فرماندهی و رشادت بی نظیر او موجب شد که برای اولین بار نشان ذوالفقار را که بالاترین نشان نظامی کشور است از سوی فرماندهی معظم کل قوا دریافت نماید

جدول ۱۵- زیر مقولات روحیه سلحشوری

روحیه سلحشوری	با انگیزه (شکوری، ۱۳۸۶)، نشاط و سرزندگی در کار (قائد علی و مشرف جوادی، ۱۳۹۳)، وجود روحیه جوانی (محمدی، ۱۳۸۸)، پرهیز از رکود و درجا زدن و بی تحرکی (سلطانی، ۱۳۹۳)، پرکاری و سخت کوشی (موحد، ۱۳۸۶)، روحیه جهادی (صادقی وقاسمی، ۱۳۸۸)، سخت کوشی و سرعت عمل (بوداکی و شادی، ۱۳۹۳)، روحیه اجتماعی (محمدی، ۱۳۸۸) مدیریت تحول آفرین (موحد، ۱۳۸۶)، تحول آفرینی (بوداکی و شادی، ۱۳۹۳)، استقلال طلبی و آزادی خواهی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)، اعتقاد به استقلال و لزوم خودکفایی (قائد علی و مشرف جوادی، ۱۳۹۳)
---------------	---

۱۶- سنجیدگی و تدبیر در امور

خداوند می فرماید: «إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ» (آل عمران/ ۱۹۰ و ۱۹۱) «بی گمان، در آفرینش آسمانها و زمین و پیاپی آمدن شب و روز، نشانه هایی برای خردمندان است. کسانی که خداوند را ایستاده و نشسته و آرمیده بر پهلو یاد می کنند و در آفرینش آسمانها و زمین می اندیشند، پروردگارا اینها را بیهوده نیافریده ای. پاک و منزهی تو. ما را از آتش دوزخ بازدار»

ممکن است فردی رموز و اسرار مدیریت را بداند اما مدیر نباشد، مهارت لازم را نداشته باشد و نتواند با تدبیر در کارها، میان کردار و رفتار وحدت ایجاد کند و نیز توانایی لازم را برای هدایت نیروی انسانی به سمت تحقق به اهداف کوتاه مدت و بلندمدت سازمان نداشته باشد، لذا مدیر مدبر، باید با بهره گیری از تجربیات گذشتگان و اتکا به دانش و هوش سرشار خود و با استفاده از واگذاری اختیار به نیروی انسانی تحت امر خویش از هیچ تلاشی برای دستیابی به اهداف سازمان دریغ نکند. مقام معظم رهبری، درباره نگاه نقادانه در عرصه فرهنگی می فرماید: «علما، اساتید، روشنفکران انقلابی، هنرمندان و متعهد، نگاه نقادانه خودشان را نسبت به اوضاع فرهنگی کشور همچنان داشته باشند و تذکر بدهند. البته من در مورد تذکرات، معتقدم باید با منطق محکم و بیان روشن، نقطه نظرات صحیح را ارائه بدهند. بنده با تهمت زنی و جنجال آفرینی، با تکفیر و متهم کردن این و آن، موافق نیستم. اعتقاد من این است که مجموعه انقلابی کشور که بحمدالله تعداد بی شماری از آن ها در بین جوان ها و صاحب نظران، اساتید، بزرگان و تحصیل کرده های ما حضور دارند، می توانند با منطق محکم وارد میدان بشوند، نقادی کنند، نقاط ضعف و نقاط منفی را به رخ ما مسئولین بکشانند. گاهی می شود که مسئول، متوجه نیست در متن جامعه چه می گذرد، اما آن جوان در متن جامعه است، او می فهمد، آن عزم ملی و مدیریت جهادی که عرض کردیم در زمینه

فرهنگ، این است. «تصمیمات شهید سلیمانی نیز سنجیده و حساب شده بود و امور را با تدبیر دنبال می کرد ذهنی پردازش گر داشت خوب می شنید خوب تأمل و تفکر می کرد و دقیق و بجا تصمیم می گرفت و آنگاه خوب عمل می کرد رویه و رویکردی حل المسائلی در امور مختلف داشت به اصل بهره وری که بر دو پایه کارآمدی و اثر بخشی استوار است پایبند بود و از مشورت دیگران بهره می جست. به کار جمعی معتقد بود و بدان بها می داد. به اتقان در عمل توجه داشت در عین وظیفه گرا بودن نتیجه گرا بود و به محصول و غایت کار می اندیشید.

جدول ۱۶- زیر مقولات سنجیدگی و تدبیر در امور

وحدت در اندیشه و عمل (مانند بنیان مرصوص) (شیخی، ۱۳۸۶)، جهت گیری اقتضای (خلقانی و ابراهیم پور، ۱۳۸۶)، نوآور (میر، ۱۳۸۶)، مهارت هدایت و رهبری (فرهی بونجانی، محمدی و حصیرچی، ۱۳۸۹)، عبرت از گذشتگان (اسحاقی، ۱۳۹۳)، دانایی محوری و آموزشی (سلطانی، ۱۳۹۳)، واگذاری اختیار به نیروها و اعتماد به آنها در کارها (مودی، نصر اصفهانی و هلالی، ۱۳۸۶)، انعطاف پذیری (اسحاقی، ۱۳۹۳)، مدیر پروری و بهسازی کارکنان (بابایی طلاتپه، ۱۳۹۴)، تربیت جانشین (موسسه فرهنگی قدر ولایت، ۱۳۹۳)، نوآوری و خلاقیت (صادقی و قاسمی، ۱۳۸۸) خطرپذیری (ایروانی و شیخی، ۱۳۸۶)، انطباق و انعطاف پذیری (حاجی احمدی و حاجی میرحجیمی، ۱۳۸۸)، انعطاف پذیری (بوداکی و شادی، ۱۳۹۳)، پویایی (بوداکی و شادی، ۱۳۹۳)، شعور دینی (قربانی زاده و همکاران، ۱۳۹۴)	سنجیدگی و تدبیر در امور
---	-------------------------

در پایان می‌توان گفت ۳۶ اثر پژوهشی در زمینه ویژگیهای مدیران جهادی شناسایی، و با شناسه گذاری کیفی یافته‌های آنها، ۱۶ ویژگی اصلی معرف مدیر جهادی مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی فراهم شد که در قالب الگوی زیر ارائه شده است:

شکل ۱: الگوی مبانی و ویژگیهای مدیریت جهادی بر مبنای مکتب شهید سلیمانی

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این پژوهش اصول و مبانی و مولفه‌های مدیریت جهادی مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی به روش فراترکیب شناسایی شد. نتایج پژوهش بیانگر این است که کنش و رفتار مدیر جهادی در نظام معنایی ریشه دارد، نظام معنایی که با برچسب ویژگیهای جهادی قابل تمایز است. این ویژگیهای جهادی به طور کلی همچون چتری بر باورها و کنشهای وی اثر مستقیم می‌گذارد، پس خدامحوری و دین مداری در فعالیتهای وی نقشی محوری دارد. در نتیجه اخلاق را سر لوحه رفتار خود قرار می‌دهد. این مدیران سرشار از روحیه ایثارگری هستند و در تحقق اهداف والای خود از هیچ کوششی دریغ نمی‌کنند، در رویارویی با مسائل و مشکلات مختلف سعه صدر پیشه و بر مبنای خرد و تدبیر تصمیم گیری، و ولایی عمل می‌کنند، در راستای عمل ولایت مداری خود، حمایت از مستضعفان و محرومیت زدایی را مد نظر قرار می‌دهند.

مدیران جهادی متعهدند، اما تعهد آنها چیزی فراتر از وجدان کاری است و تکلیف گرایانه است، در انتخاب و چینش نیروی انسانی امانتداری و معیار ارزشی را سرلوحه قرار داده و منافع عمومی را بر منافع شخصی ترجیح می‌دهند و در نتیجه چنین انتخابی، تحقق عدالت اجتماعی را ممکن می‌سازند، از جنس مردمند و از این طریق است که سرمایه اجتماعی خود را گسترش می‌دهند، با همکاران خویش همدلند و کارها را با جهادگران خویش به صورت مشارکتی و گروهی انجام می‌دهند.

مدیران جهادی شجاع بوده و در نتیجه با اطمینان قلبی به موفقیت به فعالیتها و کارها می‌پردازند، اما این اعتماد به نفس آنها موجب غرور و خودبرتربینی ایشان نمی‌شود. مدیران جهادی روحیه سلحشوری دارند و بسیار تلاشگر هستند، با انگیزه فراوان، کار میکنند و این انگیزه را به جهادگران تحت امر خویش نیز انتقال می‌دهند، ساختار پذیری و نظم در کارها را سرلوحه رفتار خویش قرار می‌دهند، قانون را محور تعامل با افراد و گروه‌ها قرار میدهند و از فعالیتهای مغایر با قانون پرهیز دارند. مدیران جهادی توانایی هدایت و رهبری افراد را دارند و در کارها خلاقیت پیشه می‌کنند. این مدیران با تدبیر در کارها، میان گفتار، کردار و رفتار وحدت ایجاد می‌کنند و این وحدت بخشی را به سازمان و جهادگران تسری می‌دهند و در نتیجه چنین عملکردی است که از هیچ تلاشی برای دستیابی به اهداف دریغ نمی‌کنند. اینها و ویژگی‌های فراوان دیگری، مؤلفه‌های شخصیت والای سردار بزرگ انقلاب شهید سلیمانی را نشان می‌دهند. مؤلفه‌هایی که وقتی فراگرد هم می‌آیند جامعیت یک شخصیت را به تصویر می‌کشند و او را به عنوان یک مکتب و یک چراغ راه و یک مدرسه درس آموز معرفی می‌کنند. منظومه‌ای که همه اجزای آن با یکدیگر همگون و هماهنگند ما در این شاکله شخصیتی، تضاد و شک و تردید و نوسان نمی‌بینیم. او یک اسطوره است اما نه اسطوره‌ای از عهد باستان بلکه اسطوره‌ای پیش چشم، ملموس و مربوط به جامعه کنونی ما، الگویی عینی برای هر کسی که بخواهد در مسیر کمال گام بردارد. او تلاش کرده تا همه ظرفیت‌های وجودی خویش را شکوفا نماید و تصویری از چهره یک انسان دوبعدی و نه تک ساحتی را در عصر کنونی به جامعه ما و جهانیان نشان دهد.

او یک بار دیگر و در امتداد خطی که انسان‌های خود ساخته که هر یک چراغی بر افروخته‌اند و از حصار فردیت به در آمده‌اند و به جامعه خدمت نموده‌اند چراغی پر فروغ بر افروخت. او یک بار دیگر عملاً به ما نشان داد که انسان دارای قابلیت‌های فراوانی است که در صورتی که همت نماید می‌تواند به خوبی آنها را شکوفا نماید. ابعاد شخصیتی او به گونه‌ای است که می‌تواند الگوی هر انسانی در هر منصبی و هر موقعیتی باشد. نکته‌ای که ذکر آن در اینجا ضروری می‌باشد همانا تأثیر شهادت آن سردار سرفراز است دشمن گمان می‌کرد که با شهادت رساندن سردار سلیمانی و حذف ظاهری او به اهداف خویش دست می‌یابد. در حالی که باید گفت که « شهید سلیمانی از سردار سلیمانی کارسازتر است.

نکته‌ای که در پایان بایستی بدان اشاره نمود این است که شهید سلیمانی تنها یک الگو در عرصه نظامی و جنگاوری نبود بلکه او برای همه کارگزاران و دست‌اندرکاران اداره بخش‌های مختلف کشور و برای آحاد ملت عزیز ایران مخصوصاً جوانان برومند این سرزمین یک الگوی جامع اخلاقی، فکری، معرفتی، معنوی و نمونه‌ای برجسته از مدیریت جهادی است که باید سرمشق قرار گیرد. در اینجا باید به بیانیه راهبردی گام دوم انقلاب که سال گذشته و در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب کبیر اسلامی توسط رهبر حکیم و آینده‌نگر انقلاب صادر گردید اشاره نمود و اینکه برای تحقق اهداف و رویکردهای این بیانیه بایستی به مؤلفه‌های مکتب شهید سردار سلیمانی توجه داشت و آنها را در مقام عمل دنبال نمود.

یادداشت‌ها

- ۱- رجوع شود به لیراوی، صادق (۱۳۹۰). مبانی و الزامات و موانع جهاد اقتصادی. تهران: مرکز پژوهش‌های اسلامی صداوسیما.
- ۲- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با فرماندهان لشکر ۲۷ رسول الله (ص) (۱۳۷۵/۰۳/۲۰).
- ۳- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان (۱۳۹۱/۰۵/۱۶).
- ۴- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در جمع مردم و کارکنان صنعت نفت عسلویه. (۱۳۹۰/۰۱/۰۸).
- ۵- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار شهردار و اعضای شورای اسلامی شهر تهران ۱۳۹۲/۱۰/۲۳.
- ۶- رجوع شود به بیانات رهبر معظم انقلاب ۱۳۹۸/۱۰/۲۷

- ۷- رجوع شود به بیانات رهبر معظم انقلاب در مراسم اختتامیه دوره حیات طیبه برگزارکنندگان دانشجوی معلمان دانشگاه فرهنگیان
۱۳۹۸/۱۱/۸
- ۸- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار عمومی مردم نوشهر و چالوس، ۱۳۸۸
- ۹- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشگاه، ۱۳۹۳/۴/۱۱
- ۱۰- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۸۵
- ۱۱- رجوع شود به پیام نوروزی مقام معظم رهبری در آغاز سال ۱۳۹۳
- ۱۲- رجوع شود به بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگران گروه مپنا، ۹۳/۲/۱۰
- ۱۳- رجوع شود به بیانات رهبر معظم انقلاب در بیست و پنجمین سالگرد امام خمینی (ره)، ۱۳۹۳/۳/۱۴
- ۱۴- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۷۶
- ۱۵- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار بسیجیان استان کرمانشاه، ۱۳۹۰
- ۱۶- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی
- ۱۷- رجوع شود به بیانات مقام معظم رهبری در حرم رضوی (ع) ۱۳۹۳/۱/۱
- ۱۸- این تقسیم بندی با تلخیص و تغییر از دسته بندی صادق لیراوی در کتاب مبانی، الزامات و موانع جهاد اقتصادی برگرفته شده است.

منابع فارسی

- ۱- قرآن کریم، ترجمه: سید علی موسوی گرمارودی، (۱۳۸۳). تهران، موسسه انتشارات قدیانی.
- ۲- نهج البلاغه، ترجمه: سید جعفر شهیدی (۱۳۷۸). تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- ۳- اسحاقی، حسین (۱۳۹۳). مؤلفه‌های مدیریت جهادی: صمیمانه با مدیران. قم: مرکز نشر هاجر.
- ۴- الماسی، محسن (۱۳۸۶). آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۵- ایروانی، محمدجواد، شیخی، عبدالمجید (۱۳۸۶). مقایسه دو سامانه نهادی و سنتی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۶- بابایی طلائی، محمدباقر (۱۳۹۴). مدیریت جهادی و چگونگی ارزیابی مدیران جهادی. تهران: مؤسسه انتشارات نبوی.
- ۷- بانکی پور فرد، امیرحسین، رفیعی، محمدتقی (۱۳۹۳). عیار مدیران از منظر مقام معظم رهبری. ج. ۴. اصفهان: حدیث راه عشق.
- ۸- برهان، مهدی (۱۳۸۹). شاخص‌ها و مؤلفه‌های بصیرت سیاسی. معرفت سیاسی. س. ۳. ش. ۱: ۶۶ تا ۹۰.
- ۹- بوداکی، حسین و شادی، سمیرا (۱۳۹۳). ابعاد و شاخص‌ها و مؤلفه‌های مدیریت جهادی در فرهنگ غدیر، تهران: سومین همایش بین‌المللی فرهنگ غدیر الگوی مدیریت جهادی.
- ۱۰- پالوج، مجتبی؛ نقی پور فر، ولی الله (۱۳۸۶). نقش فرهنگ و مدیریت جهادی در تقویت و توسعه سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت مردمی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۱- جاجرمی زاده، محسن، خورسند رحیم زاده، مجید، منصوری، حمزه (۱۳۸۶). شناخت نقطه عطف در عمر سازمانی جهاد سازندگی و ویژگیهای مدیریت و فرهنگ جهادی طی دوره مقالات (۱۳۶۸-۱۳۵۸). مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۲- جمعی از محققین (۱۳۹۲). جهاد اقتصادی: چیستی، اهداف و الزامات جهاد اقتصادی در بیانات حضرت آیت الله العظمی خامنه ای. تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- ۱۳- حاجی احمدی، امیر و حاجی میررحیمی، سید داود (۱۳۸۶). "بررسی تطبیقی روند تحولات فرهنگ و مدیریت جهادی با چرخه حیات سازمانی: بررسی چرخه حیات فرهنگ و مدیریت جهادی". مجموعه مقالات اولین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی: صص. ۱۰۳-۸۴.
- ۱۴- حجازی فر، سعید (۱۳۹۴). چیستی و مولفه‌های مدیریت جهادی. فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت اسلامی. س. ۲۳. ش. ۳: ۹۵ تا ۱۲۲.
- ۱۵- حسینی، سید علی (۱۳۸۶). جهاد فرهنگی و فرهنگ جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۶- خامنه ای، سید علی (۱۳۸۸). طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن. ج. ۲. تهران: مؤسسه فرهنگی هنری ایمان جهادی.
- ۱۷- خلقانی، جعفر؛ ابراهیم پور، محسن (۱۳۸۶). نگرشی نهادی - هنجاری به جهاد سازندگی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۸- رضائیان، علی (۱۳۹۳). مبانی سازمان و مدیریت، انتشارات سمت.
- ۱۹- رضوان خواه، سلمان، فاضلی دهکردی، مهدی (۱۳۹۰). احصا و بررسی مبانی، اصول و روش‌های کار و تلاش جهادی از منظر قرآن کریم. مطالعات قرآن و حدیث. س. ۴. ش. ۲: ۱۸۱ تا ۲۱۳.
- ۲۰- زواره، علیرضا (۱۳۸۸). راهکارهای توسعه و ترویج و نهادینه کردن فرهنگ و مدیریت جهادی در نظام اداری. مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲۱- زواره، علیرضا (۱۳۸۶). آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده). همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.

- ۲۲- سلطانی، علی محمد (۱۳۹۳). مدیریت آرمانی با رویکرد فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: انتشارات نظری.
- ۲۳- سلطانی، علی محمد (۱۳۸۶). همسانی‌های فرهنگ جهادی در صدر اسلام و انقلاب اسلامی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲۴- سهرابی، بابک، اعظمی، امیر، یزدانی، حمیدرضا (۱۳۹۰). آسیب شناسی پژوهشهای انجام شده در زمینه مدیریت اسلامی با رویکرد فراترکیب. فصلنامه چشم انداز مدیریت دولتی. س ۲. ش ۶: ۲۴ تا ۹.
- ۲۵- شریف الرضی، محمد بن حسین (۱۳۷۹). ترجمه محمد دشتی. نهج البلاغه. قم: مشهور.
- ۲۶- شعبانی، سمیه، تاج آبادی، رضا (۱۳۸۶). محورها و ویژگی‌های فرهنگ جهادی از دیدگاه امام خمینی (ره). مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲۷- شکوری، علی (۱۳۸۶). بررسی نقش جهاد سازندگی در توسعه روستایی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲۸- شیخی، عبدالمجید (۱۳۸۶). درآمدی بر آسیب شناسی فرهنگ جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲۹- صادقی، فتح اله و قاسمی، لطف اله (۱۳۸۸). تلفیق فرهنگ جهادی با فرهنگ سازمانی برای پی اندازی یک ساختار نو فرهنگ سازمانی جهاد، تهران: مجموعه مقالات دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی.
- ۳۰- صمدی، محسن (۱۳۸۶). برنامه ریزی و فرهنگ جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۳۱- طبیب، مهدی (۱۳۷۹). مدیریت اسلامی. انتشارات سفینه: تهران.
- ۳۲- عباسی، داوود؛ پورعزت، علی اصغر؛ قلی پور، آرین؛ باقری کنی، مصباح الهدی (۱۳۹۰). مطالعه اکتشافی آیین رهبری فرماندهان شهید با استفاده از نظریه مبنایی. پژوهش‌های مدیریت عمومی. س ۴. ش ۱۲: ۵۳ تا ۷۰.
- ۳۳- عبدی، فریدون (۱۳۹۰). نگرشی بر اندیشه‌های فرماندهی، مدیریتی و رهبری نظامی حضرت علی (ع). فصلنامه النهج. ش ۳۱: ۱۳۸ تا ۱۵۲.
- ۳۴- عبدی، بهنام و توکلی، میثم (۱۳۹۵). مفهوم پردازی مدیریت جهادی در پرتو آموزه‌های نهج البلاغه. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی. سال یازدهم، شماره ۲: صص. ۱۹۱-۲۰۵.
- ۳۵- فتح الله بیانی، محسن؛ فتح الله بیانی، مصطفی؛ خواجه زاده دزفولی، مهدی (۱۳۹۲). بررسی میزان انطباق سبک‌های مدیریت با ویژگی‌های مدیران در نهج البلاغه و معرفی سبک‌های مدیریت برتر. دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
- ۳۶- فرهادی، محمدعلی؛ نوری، فتحعلی؛ چهار آیین، برومند (۱۳۸۸). بررسی علل تأثیرپذیری فرهنگ و مدیریت جهادی از نظام بوروکراسی. مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۳۷- فرهی بوزنجانی، برزو؛ محمدی، ابوالفضل؛ حصیرچی، امیر (۱۳۸۹). الگوی توسعه و تعالی فرماندهان سپاه از منظر مقام معظم رهبری (حضرت آیت الله خامنه‌ای). فصلنامه پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی. س ۲. ش ۳ و ۴: ۱ تا ۲۸.
- ۳۸- فیروزآبادی، سیدحسن (۱۳۹۳). مقدمه ای بر مدیریت جهادی: از جهاد تا جهاد. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۳۹- کاظمی، علی (۱۳۸۱). مبانی مدیریت اسلامی و الگوهای آن. تهران: نیل آب.
- ۴۰- کلانترمهرجردی، علیرضا (۱۳۹۴). فرهنگ و تفکر جهادی به مثابه بدیل مدیریتی در نظام اسلامی، خبرگزاری ایسنا، کد خبر: ۹۴۰۵۱۴۰۸۱۴.
- ۴۱- قائد علی، حمیدرضا؛ مشرف جواد، محمدحسین (۱۳۹۳). فرهنگ سازمانی حاصل از مدیریت جهادی (مطالعه ۱۱۸۸: ۳۳ موردی جهاد سازندگی در دفاع مقدس). فصلنامه مهندسی فرهنگی. س ۹. ش ۷۹: ۷۸ تا ۷۸.

- ۴۲- قربانی زاده، وجه اله؛ الوانی، سید مهدی و اصغر زاده رومیانی، حسین علی (۱۳۹۴). تحلیل محتوای متون سبک مدیریت جهادی. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی. سال دهم. شماره ۲: صص ۲۱۹-۲۵۰.
- ۴۳- لیاقتی، محمد باقر (۱۳۸۶). آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۴۴- محمدی، مظاهر (۱۳۸۸). تبیین فرهنگ و مدیریت جهادی و شاخص های آن. مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۴۵- مشایخی، کریم، تاج آبادی، رضا و مرادی نژاد، امیر (۱۳۸۸). نقش فرهنگ جهادی در پیشگیری از بروز فساد اداری، تهران: دفتر نشر وزارت جهاد کشاورزی، دفتر نماینده ولی فقیه در وزارت جهاد کشاورزی.
- ۴۶- موحد، خسرو (۱۳۸۶). تبیین ویژگی های مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۴۷- مودی، علی محمد؛ نصر اصفهانی، اسماعیل؛ هلالی، علی (۱۳۸۶). آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۴۸- مؤسسه فرهنگی ایمان جهادی (۱۳۹۰). صهای اردوی جهادی. ج ۲. تهران: مؤسسه فرهنگی ایمان جهادی.
- ۴۹- مؤسسه فرهنگی قدر ولایت (۱۳۹۳). چگونه مدیریت کنیم؟ تهران: مؤسسه فرهنگی قدر ولایت.
- ۵۰- میر، سید جواد (۱۳۸۶). بررسی تهدیدات و آفات فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۵۳- نصر اصفهانی، علی. شائمی برزکی، علی. بهرامیان، منیر (۱۳۹۲). مدیریت جهادی به کمک رهبری معنوی. اولین همایش علمی مدیریت جهادی. تهران: دبیرخانه دائمی مدیریت جهادی.
- ۵۴- نصرالله نیا، محمد؛ مداحی، محمد ابراهیم؛ رحمانی زاده، فرزانه (۱۳۹۳). بررسی عملکرد بهره وری در رشد اقتصادی ایران و برخی کشورهای عضو سازمان بهره وری آسیایی. فصلنامه علمی - پژوهشی دانش مالی. تحلیل اوراق بهادار. س ۷. ش ۲۳: ۱۰۹ تا ۱۲۳
- ۵۵- نعمتی پیر علی، دل آرا (۱۳۹۳). مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم. فصلنامه بصیرت و تربیت اسلامی. سال یازدهم، شماره ۳۱: صص ۷۳-۹۳

منابع انگلیسی

- 1- Bench, S., & Day, T. (2010). The user experience of critical care discharge: a meta-synthesis of qualitative research. International journal of nursing studies, 47(4), 487-499.
- 2- Sandelowski, M., & Barros, J. (2007). Handbook for Synthesizing Qualitative Research., Springer publishing company Inc.
- 3- Sander Lob, E. (2013). An Institutional History Of The Iranian Construction Jihad: from Inception To Institutionalization (1979-2011). Princeton: Princeton University.
- 4- Zimmer, L. (2006). Qualitative meta-synthesis: a question of dialoguing with texts. Journal of Advanced Nursing, 53(3), 311-318

پیوست: فهرست منابع مورد استفاده در فراترکیب

- ۱- الماسی، محسن (۱۳۸۶). آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲- ایروانی، محمدجواد، شیخی، عبدالمجید (۱۳۸۶). مقایسه دو سامانه نهادی و سنتی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۳- بوداقي، حسین و شادی، سمیرا (۱۳۹۳). ابعاد و شاخص ها و مؤلفه های مدیریت جهادی در فرهنگ غدیر، تهران: سومین همایش بین المللی فرهنگ غدیر الگوی مدیریت جهادی.
- ۴- بانک اطلاعاتی سردار شهید سلیمانی
- ۵- پالوج، مجتبی؛ نقی پور فر، ولی الله (۱۳۸۶). نقش فرهنگ و مدیریت جهادی در تقویت و توسعه سرمایه های اجتماعی و مشارکت مردمی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۶- جاجرمی زاده، محسن، خورسند رحیم زاده، مجید، منصوری، حمزه (۱۳۸۶). شناخت نقطه عطف در عمر سازمانی جهاد سازندگی و ویژگیهای مدیریت و فرهنگ جهادی طی دوره مقالات (۱۳۶۸-۱۳۵۸). مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۷- حاجی احمدی، امیر و حاجی میررحیمی، سید داود (۱۳۸۶). "بررسی تطبیقی روند تحولات فرهنگ و مدیریت جهادی با چرخه حیات سازمانی: بررسی چرخه حیات فرهنگ و مدیریت جهادی". مجموعه مقالات اولین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی: صص. ۸۴-۱۰۳.
- ۸- حجازی فر، سعید (۱۳۹۴). چیستی و مولفه های مدیریت جهادی. فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت اسلامی. س ۲۳. ش ۳: ۹۵ تا ۱۲۲.
- ۹- حسینی، سید علی (۱۳۸۶). جهاد فرهنگی و فرهنگ جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۰- خلقانی، جعفر؛ ابراهیم پور، محسن (۱۳۸۶). نگرشی نهادی - هنجاری به جهاد سازندگی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۱- زواره، علیرضا (۱۳۸۸). راهکارهای توسعه و ترویج و نهادینه کردن فرهنگ و مدیریت جهادی در نظام اداری. مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۲- زواره، علیرضا (۱۳۸۶). آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده). همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۳- سلطانی، علی محمد (۱۳۸۶). همسانی های فرهنگ جهادی در صدر اسلام و انقلاب اسلامی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.

- ۱۴- سهرابی، بابک، اعظمی، امیر، یزدانی، حمیدرضا (۱۳۹۰). آسیب شناسی پژوهشهای انجام شده در زمینه مدیریت اسلامی با رویکرد فراترکیب. فصلنامه چشم انداز مدیریت دولتی. س ۲. ش ۶: ۲۹ تا ۲۴.
- ۱۵- شعبانی، سمیه، تاج آبادی، رضا (۱۳۸۶). محورها و ویژگی های فرهنگ جهادی از دیدگاه امام خمینی (ره). مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۶- شکوری، علی (۱۳۸۶). بررسی نقش جهاد سازندگی در توسعه روستایی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۷- شهابی سلطانی، محمد، صلواتیان، سیاوش (۱۳۹۶). شناسایی ویژگیهای معرف مدیر جهادی به روش فراترکیب. فصلنامه علمی- پژوهشی مدیریت اسلامی، ش ۱، ۱۹۹-۲۳۰.
- ۱۸- شیخی، عبدالمجید (۱۳۸۶). درآمدی بر آسیب شناسی فرهنگ جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۹- صادقی، فتح اله و قاسمی، لطف اله (۱۳۸۸). تلفیق فرهنگ جهادی با فرهنگ سازمانی برای پی اندازی یک ساختار نو فرهنگ سازمانی جهاد، تهران: مجموعه مقالات دومین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی.
- ۲۰- صمدی، محسن (۱۳۸۶). برنامه ریزی و فرهنگ جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲۱- عباسی، داوود؛ پورعزت، علی اصغر؛ قلی پور، آرین؛ باقری کنی، مصباح الهدی (۱۳۹۰). مطالعه اکتشافی آیین رهبری فرماندهان شهید با استفاده از نظریه بنیایی. فصلنامه پژوهش های مدیریت عمومی. س ۴. ش ۱۲: ۵۳ تا ۷۰.
- ۲۲- عبدی، فریدون (۱۳۹۰). نگرشی بر اندیشه های فرماندهی، مدیریتی و رهبری نظامی حضرت علی (ع). فصلنامه النهج. ش ۳۱: ۱۳۸ تا ۱۵۲.
- ۲۳- عبدی، بهنام و توکلی، میثم (۱۳۹۵). مفهوم پردازی مدیریت جهادی در پرتو آموزه های نهج البلاغه. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی. سال یازدهم، شماره ۲: صص. ۱۹۱-۲۰۵.
- ۲۴- فتح الله بیانی، محسن؛ فتح الله بیانی، مصطفی؛ خواجه زاده دزفولی، مهدی (۱۳۹۲). بررسی میزان انطباق سبک های مدیریت با ویژگی های مدیران در نهج البلاغه و معرفی سبک های مدیریت برتر. دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت. تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
- ۲۵- فرهادی، محمدعلی؛ نوری، فتحعلی؛ چهار آیین، برومند (۱۳۸۸). بررسی علل تأثیرپذیری فرهنگ و مدیریت جهادی از نظام بوروکراسی. مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۲۶- فرهی بوزنجانی، پرزو؛ محمدی، ابوالفضل؛ حصیرچی، امیر (۱۳۸۹). الگوی توسعه و تعالی فرماندهان سپاه از منظر مقام معظم رهبری (حضرت آیت الله خامنه ای). فصلنامه پژوهش های مدیریت منابع انسانی. س ۲. ش ۳ و ۴: ۱ تا ۲۸.
- ۲۷- قائد علی، حمیدرضا؛ مشرف جوادی، محمدحسین (۱۳۹۳). فرهنگ سازمانی حاصل از مدیریت جهادی (مطالعه ۸۸، ۱۱: ۳۳ موردی جهاد سازندگی در دفاع مقدس). فصلنامه مهندسی فرهنگی. س ۹. ش ۷۹: ۶۲ تا ۷۸.
- ۲۸- قربانی زاده، وجه اله؛ الوانی، سیدمهدی و اصغر زاده رومیانی، حسین علی (۱۳۹۴). تحلیل محتوای متون سبک مدیریت جهادی. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی. سال دهم. شماره ۲: صص ۲۱۹-۲۵۰.
- ۲۹- لیاقتی، محمدباقر (۱۳۸۶). آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۳۰- محمدی، مظاهر (۱۳۸۸). تبیین فرهنگ و مدیریت جهادی و شاخص های آن. مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۳۱- موحد، خسرو (۱۳۸۶). تبیین ویژگی های مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.

- ۳۲- مودی، علی محمد؛ نصر اصفهانی، اسماعیل؛ هلالی، علی (۱۳۸۶). آسیب شناسی و ارزیابی فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۳۳- میر، سیدجواد (۱۳۸۶). بررسی تهدیدات و آفات فرهنگ و مدیریت جهادی. مجموعه مقالات (مقالات برگزیده) اولین همایش ملی فرهنگ و مدیریت جهادی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
- ۳۴- نصر اصفهانی، علی. شائمی برزکی، علی. بهرامیان، منیر (۱۳۹۲). مدیریت جهادی به کمک رهبری معنوی. اولین همایش علمی مدیریت جهادی. تهران: دبیرخانه دائمی مدیریت جهادی.
- ۳۵- نصرالله نیا، محمد؛ مداحی، محمد ابراهیم؛ رحمانی زاده، فرزانه (۱۳۹۳). بررسی عملکرد بهره وری در رشد اقتصادی ایران و برخی کشورهای عضو سازمان بهره وری آسیایی. فصلنامه علمی - پژوهشی دانش مالی. تحلیل اوراق بهادار. س ۷. ش ۲۳: ۱۰۹ تا ۱۲۳
- ۳۶- نعمتی پیرعلی، دل آرا (۱۳۹۳). مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم. فصلنامه بصیرت و تربیت اسلامی. سال یازدهم، شماره ۳۱ : صص ۷۳-۹۳